

УИЛЯМ ШЕКСПИР ТИТ АНДРОНИК

Превод от английски: Валери Петров, 1973

chitanka.info

ТИТ АНДРОНИК^[0]

ДЕЙСТВАЩИ ЛИЦА

САТУРНИН — син на покойния римски император; после сам император

БАСИАН — негов брат

ТИТ АНДРОНИК — знатен римлянин

МАРК АНДРОНИК — негов брат, народен трибун

ЛУЦИЙ, КВИНТ, МАРЦИЙ, МУЦИЙ — синове на Тит

МАЛКИЯТ ЛУЦИЙ — момче, син на Луций

ПУБЛИЙ — син на Марк Андроник

ЕМИЛИЙ — знатен римлянин

АЛАРЪ, ДЕМЕТРИЙ, ХИРОН — синове на Тамора

АРОН — любовник на Тамора

ВОЕНАЧАЛНИК

ПРАТЕНИК

СЕЛЯК

ТАМОРА — царица на готите, после римска императрица

ЛАВИНИЯ — дъщеря на Тит

ДОЙКА и **ЧЕРНО ДЕТЕ**

Римляни, готи, сенатори, трибуни, военачалници, войници и слуги

Място на действието: Рим и околностите му.

---

[0] Оригиналното заглавие на трагедията е „The most lamentable Tragedy of Titus Andronicus“ — „Извънредно жалостива римска трагедия за Тит Андроник“.

Ударението в името Тамора бе пренесено от първата сричка върху втората — така звученето на името ни се виждаше по-естествено на нашия език. ↑

ПЪРВО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Рим. Пред Капитолия.

Тръбен звук. Появяват се — горе — трибуните и сенаторите. След тях влизат с барабанен бой, следвани от своите привърженици — от едната страна Сатурнин — от другата Басиан.

САТУРНИН

Патриции, с оръжие в ръка
правата ми над трона наложете!
Приятели, привърженици мои,
бранете с меч законния наследник!
Аз първият съм син на оня, който
короната на Рим носи последен —
недейте старшинството позори
и дайте ми венеца на баща ми!

БАСИАН

Приятели, привърженици мои,
поддръжници на моите права,
ако синът на Цезар, Басиан,
е бил обичан някога от Рим,
пазете Капитолия за него,
не позволявайте срамът да стигне
до трона свят — седалище и символ
на чест, въздържаност и благородство;
за чистата заслуга дайте глас
и се борете за свободен избор!

Появява се горе — с корона в ръце — Марк Андроник.

МАРК АНДРОНИК

Князе, оспорващи си власт и царство
със клики и приятели, узнайте,

че едногласно римският народ,
на който сме представители ние,
предлага, за безчислени и важни
заслуги към държавата да бъде
избран за император Тит Андроник,
известен с прякора Благочестиви.
По-честен гражданин, по-храбър воин
не знае Рим. Сенатът призова го
обратно тук след трудната война
със варварите готи, във която
той заедно със своите синове —
страшилища за нашите врази —
успя да обуздае и зажегли
това могъщо войнствено племе.
Години десет минаха, откакто
за пръв път делото на Рим той взе
в ръцете си, за да накаже с меч
надменния ни враг, пет пъти тук,
окървавен, донасяше в ковчези
чадата си от бойните полета,
и всеки път пред паметника дъвен
на своя род принасяше във жертва
най-знатния от пленниците готи.
Сега със чест и плячка натоварен,
добрият ни Андроник се завърна,
безстрашният ни Тит е пак сред нас!
Ний молим ви във името на оня,
когото искате да наследите,
и с правото на римския Сенат,
на който казвате, че сте покорни,
двамина да разпуснете веднага
сподвижниците си и се явите
смирени претенденти за престола,
решени да се състезават само
със силата на своите предимства!

САТУРНИН

Как бързо укротиха мисълта ми
словата на народния трибун!

БАСИАН

О, Марк Андроник, аз тъй силно вярвам
във твоята безкористност и честност,
тъй скъпи сте ми ти и твоите близки,
и брат ти Тит, и неговите храбри,
чудесни синове, и дъщеря му
Лавиния, на чийто чар съм пленник,
че своите приятели отпращам
и делото си слагам на везната,
държана от Съдба и от Народ.

Привържениците на Басиан излизат.

САТУРНИН

Привърженици мои, тъй усърдно
законното ми право защитили,
със благодарност ви освобождавам
и себе си оставям да завися
от обичта на моята страна.

Привържениците на Сатурнин излизат.

Тъй както аз пред тебе съм склонен,
ти благосклонен, Рим, бъди към мен!...
Пуснете ме! Вратите разтворете!

БАСИАН

И мен — смирен съперник — приежете!

Тръбен звук. Двамата се изкачват в Сената. Влиза капитан.

КАПИТАНЪТ

Път, римляни! Великият Андроник,
безстрашният защитник на доброто,
върховният военачалник римски,
се връща във триумф оттам, където
със меч ярем издяла несломим
за всички неприятели на Рим!

Тръбен звук. Барабанен бой. Влизат един след друг: двама синове на Тит; войници, носещи ковчег, покрит с черен плат, други двама синове на Тит. След тях: Тит Андроник, следван от Тамора, Аларб, Хирон, Деметрий, Арон и други пленници. Ковчегът бива положен на земята.

ТИТ

О, Рим, ликуващ във жалейни дрехи,
привет на теб! Подобно кораб, който,
товара си отнесъл, се завръща
с безценна стока в родния си залив,
от който някога е вдигнал котва,
Тит в лаври връща се да поздрави
през сълзи своя роден край... през сълзи
от радостта, че си е вкъщи пак.
Защитниче на този Капитолий^[1],
със милост приеми тоз обред, който
се готвим да отслужим! Погледнете,
о, римляни, от двайсет и петте
безстрашни синове, които имах
(наполовина колкото Приам!),
останаха ми само тези тука,
в ковчегата и край него! Рим велики,
на оцелелите плати със обич,
а на загиналите с вечен отдых
там, дето праотците им лежат!
След боя с готите ти вложи, Тит,
меч в ножницата си. Защо търпиш
душите на чадата ти все още
да бродят непогребани край Стикс^[2]?...
При братята им направете място!
Гробницата бива отворена.

Вместилище на радостите мои,
свят дом на благородство и на младост,
как много синове ми ти отне,
които няма да ми върнеш, не!

ЛУЦИЙ

Най-славния от пленниците дай ни,
на късове разсечен, да го хвърлим
ad manes fratrum^[3] в кладата свещена,
та сенките им да почиват кротко
и да не стряскат живите от сън!

ТИТ

От всички оцелели най-добрия
аз давам ви: сина първороден
на таз изпаднала в беда царица.

ТАМОРА

Не, римски братя! Спрете! Не, о, Тит!
Завоевателю великодушни,
смили се над сълзите ми горчиви,
сълзи на майка, страдаща за чадо!
Ако на теб любим синът е бил,
мисли, че моят и за мен е мил!
Не стига ли, че трябва да красим
под двойно иго — твое и на Рим —
триумфа ти тържествен, та желаш
да съсечеш сина ми затова,
че храбро се е бил за роден край?
Ако да водят бой за цар и царство
било е чест за твоите синове,
то чест е и за моите! Тит Андроник,
не цапай своята гробница със кръв!
На бог подобен би желал да бъдеш —
бъди богоподобен в милостта!
Тя знак е на човешко благородство,
смили се над сина ми, благи Тит!

ТИТ

Царице, примири се и прости ми!
Тез тук са братя на онез, които
вий, готите, видяхте да умират.
За братята си те желаят жертва
и твоят син за нея е белязан
и ще умре, та да затихне стонът
на мъртвите, жадуващи за мъст!

ЛУЦИЙ

Палете огън! Да го отведем!
Върху жарта ще го сечем на части,
додето се превърне в дим и пепел!

Луций, Марций, Муций и Квинт излизат, извеждайки Аларб.

ТАМОРА

Каква безмилостна благочестивост!

ХИРОН

И в Скития^[4] не са така жестоки!

ДЕМЕТРИЙ

Не слагай Скития до злия Рим!
Аларб ще спи спокойно, а пък ние
пред взора на Андроник ще треперим!
О, майко, утеши се и живеи
с надежда, че небето, дало случай
на старата Хекуба^[5] да плати
за злото на тракийския тиран,
ще подкрепи и тебе, о, царице —
царувала над, готите, когато
те бяха готи, — да си отмъстиш
за преживяната от тебе мъка!

Влизат отново Луций, Марций, Муций и Квинт.

ЛУЦИЙ

Изпълнен беше обредът, о, татко.
Насякохме сина й на парчета
и жертвеният огън, с тях подхранен,
направи да ухаят небесата.
Остава да заровим своите братя
със тръбен звук във римската земя.

ТИТ

Така да бъде! Време е Андроник
да се сбогува с техните души.

Тръбен звук. Ковчегът бива положен в гробницата.

О, мои синове, герои римски,
почивайте във мир и светла слава
от земните превратности далеч!
Тук няма завист, не цъфти омраза,
не веят бури, не кълнят отрови —
тук царствуват спокойствие и сън.
Герои римски, мои синове,
почивайте навек във мир и чест!

Влиза Лавиния.

ЛАВИНИЯ

До век във мир и чест живея, о, татко!
Добре дошъл си, господарю Тит!
Виждам данък от сълзи горчиви лея
над гроба на убитите си братя,
а в твоите нозе сълзи от радост
проронвам затова, че ти си тук.
Благослови ме със победна длан,
о, ти, чиято слава поздравяват

най-тачените граждани на Рим!

ТИТ

Рим, драг за мен, задето е опазил
теб, мое укрепително лекарство,
останало да радва в стари дни
сърцето ми! Лавиния, живеј
цял век подир баща си и бѣди
припомняна за пример и тогава,
когато млъкне всяка друга слава!

Марк Андроник, Сатурнин, Басиан и други слизат отново долу.

МАРК

Привет на тебе, Тит, мой скѣпи братко,
любимецо на римският народ!

ТИТ

Благодаря ти, доблестни трибуне,
достойни Марк, обични братко мой!

МАРК

Добре дошли вий, племенници мои —
и живи, и починали! Вий всички
еднакво се прославихте, младежи,
сражавали се доблестно за Рим,
но по е окончателен триумфът
на тез, които стигнали са вече
Солоновото щастие^[6], презряло
обратите на земния живот.
О, Тит Андроник, римският народ,
на който бил си винаги приятел,
чрез мене, свой трибун и пълномощник,
ти дава таз одежда белоснежна
във знак, че можеш да оспорваш трона
наравно с тези двама претенденти.

Бъди ни candidatus^[7], та чрез теб
в законни избори да оглавим
с глава достойна плещите на Рим!

ТИТ

Великото му тяло заслужава
глава подходяща, а не такава,
която се тресе от възрастта.
Какво ще правя с бялата ви дреха?
Да бъде днес избран единодушно,
та с отказ от престола или смърт
да ви създавам утре нови грижи?
Рим, служих ти четиресет години,
в победи водих твоите войски
и двайсет и един безстрашни сина,
провъзгласени конници във битки
и паднали геройски с меч в ръка,
за твоето величие погребях —
дари ми почетен старешки посох,
не скиптър, за да властвам над света!
Последният ни цар държа го здраво.

МАРК

Поискай го и ще го имаш, Тит.

САТУРНИН

Отде позна, трибуне упорит?

ТИТ

Спокойно, княже!

САТУРНИН

Мечове вадете,
патриции и граждани на Рим,
и в ножници недейте ги прибира,
дорде не стана император ваш!...
Дано те видя в ада, Тит, преди

да си ми взел сърцето на народа!

ЛУЦИЙ

Не спъвай сам, надменни Сатурнине,
великодушието на баща ни!

ТИТ

Бъди спокоен, княже — ще ти върна
народните сърца, дори да трябва
да ги отбивам от самите тях!

БАСИАН

Не те лаская, знаеш го, Андроник,
но до последен миг ще те почитам.
Ако зад мен застанат твоите хора,
ще ти платя с признателност, а тя е
добра награда за добрия мъж!

ТИТ

Трибуни и народ, от вас аз искам
да бъда във доверие облечен.
Ще го гласувате ли на Андроник?

ТРИБУНИТЕ

Във чест на връщането ти с победа
народът ще приеме оногова,
когото Тит Андроник му предложи!

ТИТ

Благодаря ви, доблестни трибуни,
и моля ви да прогласите цар
по-стария от двата царски сина,
княз Сатурнин, чиято добродетел
ще сгрее Рим — надявам се, — тъй както
Титановият лъч^[8] земята сгрява,
и ще направи висша справедливост
навред да разцъфти. И тъй, ако

в съвета ми се вслушате, отдайте
венеца римски нему и кажете:
„Да бъде император Сатурнин!“

МАРК

С гласуване ний всички, сбрани тук —
патриции, плебеи, — в обща радост
провъзгласяваме за император
княз Сатурнин и казваме му тъй:
„Царувай, император Сатурнине!“

Продължителен тръбен звук, докато всички слизат долу.

САТУРНИН

За помощта, която ми оказа,
благодаря ти много, Тит Андроник,
и тъй като желая и на дело
да ти се отплатя, на първо място,
отвел във Пантеона^[9] дъщеря ти
Лавиния, от нея ще направя
владетелка на своето сърце
и царствена императрица римска.
Отговори, съгласен ли си, Тит?

ТИТ

Не само съм съгласен, господарю,
но този брак е висша чест за мен
и в отговор пред погледа на Рим
на тебе, Сатурнине, вожде наш,
и на света аз подарявам своите
заложници, скъп меч и колесница —
достойни дарове за римски цар.
Вземи ги, те са знаци на честта ми,
простряла се във твоите нозе!

САТУРНИН

Благодаря ти, благородни Тит.
Как горд съм с теб и с даровете твои,
ще помни Рим и ако аз забравя
най-малката от твоите заслуги,
то нека римляните да забравят
за верността, която ми дължат!

ТИТ (*към Тамора*)

Сега, царице, пленница си вече
на император, който ще умее
да се отнася с теб и твойта свита
в съгласие със знатния ти сан.

САТУРНИН

О, хубост! Теб избрал бих, честно слово,
ако стоех пред избора отново!
Царице, своя образ проясни!
Загубена държава натъжава,
но в Рим не си, за да понасяш срам.
Към тебе тук ще се отнасят с почит.
Повярвай ми, не давай на скръбта
да заличава твоите надежди —
тоз, който утешава те, могъл би
да те направи повече от туй,
което си била, царице готска!
Лавиния, нали не се засягаш?

ЛАВИНИЯ

О, не, царю! Знам, в твоите уста
това са знаци на любезността.

САТУРНИН

Благодаря ти... Римляни, след мен!
Пленените без откуп да се пуснат!
С тръби и барабани разгласете
възхода ми на римския престол!

БАСИАН

Не му я давай! Тя е моя, Тит!

ТИТ

Какво, какво? Шегуваш ли се, княже?

БАСИАН

Не, славни Тит, и твърдо съм решен да защита правата си над нея!

МАРК

Cuique suum^[10]. Князът иска само това, което му принадлежи!

ЛУЦИЙ

И ако аз съм жив, ще го получи!

ТИТ

Изменници!... Пазачите къде са?...
Отвякоха Лавиния, царю!

САТУРНИН

Отвякоха? Кой дръзна да го стори?

БАСИАН

Тоз, който слят е с нея с клетви скъпи
и никому не ще я преотстъпи!

Излиза заедно с Марк, извеждайки Лавиния.

МУЦИЙ

Помагайте му, братя! Аз оставам!
Тоз меч не ще ги пусне през вратите!

Луций, Марций и Квинт излизат.

ТИТ

Последвай ме, царю! Ще ти я върна!

По време на спречкването Сатурнин, Тамора, Деетрий, Хирон и Арон излизат.

МУЦИЙ

Не, татко! Не те пускам!

ТИТ

Дързък момък!

На пътя ми ще се изпречваш в Рим?

Пронизва го.

МУЦИЙ

На помощ, Луций!

Влиза отново Луций.

ЛУЦИЙ

Татко, ти извърши
несправедливост! Повече дори!
Във спор неправ да умъртвиш сина си!

ТИТ

Не сте ми синове ни той, ни ти!
Мой син не би ме тъй опозорил!
Върни на императора сестра си!

ЛУЦИЙ

Ще му я върна мъртва, ако трябва,
но не като съпруга на съпруг,
когато обещана е на друг!

Излиза. На горната сцена се появяват отново Сатурнин, Тамора, Деетрий, Хирон и Арон.

САТУРНИН

Не, Тит Андроник, твоят император
не иска нито нея, нито теб,
ни кой да е от вашата порода!
На други, подиграл ме, бих простил
все някога, но никога на тебе
и твоите безочливи синове,
надумали се да се гаврят с мен!
Нима в цял Рим не се намери друг,
с когото да си правите шеги,
та взехте Сатурнин? Добре се свързва
таз гавра, Тит, с хвалбата ти надменна,
че бил съм ти изпросил своя трон!

ТИТ

Чудовищно! С какво съм го заслужил!

САТУРНИН

Добре, добре! Върви тогаз и дай
изменчивата си мома на брат ми,
щом толкова размахва меч за нея!
Ще имаш храбър зет! Добър да спори
със синовете ти кой по-добре
умее смут да внася във страната!

ТИТ

Слова-бръсначи в моето сърце!

САТУРНИН

Затуй, Тамора, прелестна царице
на готите, която надсияваш
най-първите красавици на Рим,
тъй както Фебе^[11] — всички свои нимфи,
ако приемеш бързия ми избор,
избирам теб, Тамора, за съпруга
и бъдеща императрица римска!

Кажи, че си съгласна и кълна се
подред във всички римски богове,
че както храм, жреци, света вода
са близо тук и факлите горят
и всичко само чака Хименея^[12],
не ще пристъпя улиците римски,
ни царския дворец ще изкача,
преди оттука да съм те извел
съпруг за теб пред Рим и небесата!

ТАМОРА

Пред Рим и небесата се заклевам,
че ако император Сатурнин
така издигне готската царица,
бавачка тя ще стане на страстта му,
на младите му пориви слугиня!

САТУРНИН

Възлез, красавице, към Пантеона!
Вий, знатни на града ни, придружете
владетеля си царствен и онази,
която боговете му дариха,
а той със своя ум ощастливи!
Да се извърши брачният ни обред!

Излизат всички освен Тит.

ТИТ

Не бях поканен в шествието даже!
О, Тит, кога си ходил тъй самотен,
така посрамен и онеправдан?

Влизат отново Марк, Луций, Марций и Квинт.

МАРК

О, гледай, Тит! Какво си сторил, Тит?

Несправедливо си убил сина си!

ТИТ

Не, смахнати трибуне, той не е
мой син, ни ти — мой брат, ни тези тук
са мои с нещо! Вий във низък сговор
опозорихте славния ми род!
Безчестен брат, безчестни синове!

ЛУЦИЙ

Поне покой достоен дай на Муций!
Да спи и той при другите ни братя!

ТИТ

Махнете се! Тоз склеп не е за него!
Преди разкошно да го подновя,
пет века той се е издигал тук!
Умрели в бой или на мирна служба
във него спят, а не убити в свада.
Погребвайте го другаде, не в него!

МАРК

Това е вече нечестиво, Тит!
С дела тоз гроб заслужен е от Муций —
той трябва да лежи при своите братя!

КВИНТ и МАРЦИЙ

И ще лежи! Или ще идем с него!

ТИТ

Кой каза „ще лежи“?

КВИНТ

Тоз, който знае
да отстоява туй, което иска!

ТИТ

Напук на мене ще го погребете?

МАРК

Не, Тит. Ти сам на Муций ще простиш
и в този гроб ще му дадеш покой.

ТИТ

И ти опръска с кал рода ни, Марк,
и с тез хлапета нарани честта ми!
За мене всички вий сте врагове,
махнете се оттук, не ме гневете!

МАРЦИЙ

Не е на себе си! Да се отдръпнем!

КВИНТ

Не, не, преди да съм погребал брат си!

Четиримата коленичат.

МАРК

Природата те моли, драги братко!

КВИНТ

Природата те учи, скъпи татко!

ТИТ

Млък, казах, че и други ще пострадат!

МАРК

О, Тит, по-скъпа моя половина!...

ЛУЦИЙ

О, татко, наша същност и средина!...

МАРК

Смили се, позволи на Марк Андроник
да погребете в това гнездо на чест
достойния си племенник, загинал
за правото на своята сестра!
Ти римлянин си — варварин не ставай!
Ахейците погребяха Аякса,
макар да беше той самоубиец,
когато чуха благите слова
на многомъдрия Лаертов син^[13].
Недей затваря склепа си семеен
пред Муций, който беше твоя радост!

ТИТ

Вдигни се, Марк!... О, грозен ден за Тит!
Чадата ми да се посрамят в Рим!
Внесете го! А след това и мене!

Тялото на Муций бива внесено в гробницата.

ЛУЦИЙ

Спи с тях, додето се завърнем, Муций,
за да окичим гроба ти с трофеи!

ВСИЧКИ (*коленичат*)

На Муций дан — сълзи недейте дава —
тоз, който падне с чест, живее в слава!

МАРК

Кажете ми, Тит — скръбта за да разсеем, —
как изхитри се таз царица готска
да се издигне толкоз бързо в Рим?

ТИТ

Не зная, Марк, но зная, че е тъй
(със хитрост или не — там горе виждат!).
Ще бъде ли — как мислиш — благодарна

на оня, който толкоз отдалече
към щастието тука я доведе?

МАРК

О, да, и щедро ще го награди!

Влизат отново от едната страна Сатурнин със своята свита, Тамора, Деметрий, Хирон и Арон; от другата страна Басиан, Лавиния и други.

САТУРНИН

Честито, Басиан! Дано небето
даде ти щастие със таз женичка!

БАСИАН

На теб със твойта! Повече не казвам,
по-малко не ти искам! Сбогом, братко!

САТУРНИН

Бунтовник! Ако има в Рим закони
и в мене — власт, за дръзкия грабеж
ще ми платите ти и твойта шайка!

БАСИАН

„Грабеж“ наричаш, че си отстоях
оназ, която бе за мен сгодена
и е сега омъжена за мен?
Дорде съдът отсъди кой е прав,
което си е мое, ще го имам!

САТУРНИН

Добре, добре! Ти рязък си със нас,
ала и ний ще бъдем твърди с теб!

БАСИАН

Царю, за туй, което съм извършил,
ще знам да отговоря и с кръвта си,
но в името на своя дълг към Рим

едно все пак бих искал да ти кажа:
честта и името на Тит Андроник
пострадаха съвсем несправедливо —
преследвайки Лавиния и мен,
той с меч уби най-младия си син,
ядосан — от усърдие към тебе, —
че пречат му да ти даде онази,
която бе ти отредил с готовност.
Върни във милостта си, Сатурнине,
тоз, който винаги е бил на дело
приятел и баща за теб и Рим!

ТИТ

Княз Басиан, недей ме защитава!
Ти тъкмо и тез тук ме опетнихте!
Небето праведно и Рим ще кажат
привързан ли съм бил към Сатурнин!

ТАМОРА

О, властелине мой, ако Тамора
услаждала е нявга твоя поглед,
изслушай безпристрастните ѝ думи
и миналото, скъпи мой, прости!

САТУРНИН

Какво? Да ме обидят и страхливо
да скрия меча си, неотмъстил?

ТАМОРА

Опазили ме боговете горе
от туй да навредя на твоята чест,
но своята чест залагам, че Андроник
не е виновен в нищо. Яростта му
доказва непритворната му скръб.
Чуй мене: погледни го милостиво,
тъй леко не губи тъй скъп приятел,
не му трови сърцето с мрачен взор!...

Тихо.

В съвета ми се вслушай, господарю,
скрий свойто недоволство и обида!
Отскоро си на трона и народът,
а и патрициите са способни,
като размислят малко, да застанат
на Титова страна и да те смъкнат
за непризнателност — в Рим грозен грях.
Послушай и на мен ги остави —
ще дойде ден, ще ги изстребя всички,
от корен до един ще ги изскубя —
жесток баща, свирепи синове, —
ще помнят как са карали царица
напразно да ги моли за сина си
на колене сред градския площад!

На глас.

Ела, добри царю!... Ела, Андроник!...
Вдигни тоз старец, утеши духа му,
загиващ в бурята на твоя взор!

САТУРНИН

Вдигни се, Тит! Царицата надви.

ТИТ

Благодаря на двама ви, царю!
Таз реч, тез погледи ме възкресяват!

ТАМОРА

Андроник, аз съм вече част от Рим.
Поримлянчена, трябва да помагам
с добър съвет на нашия владетел.
От днес са мъртви всичките ви дрязги...
Признай, съпруже скъпи, че е моя
заслугата за сключения мир!...
От твое име, княже Басиан,
на императора ни дадох дума,

че ти ще бъдеш мек и сговорчив...
Лавиния и вий, роднини нейни,
не бойте се, но хубаво ще бъде
пред негово величество за прошка
да сгънете смирено колене!

ЛУЦИЙ

Кълнем се пред небето и престола,
че действяхме по най-умерен начин
за своята и сестрината чест!

МАРК

И аз го потвърждавам със честта си!

САТУРНИН

Омръзнахте ми! Нито дума вече!
Махнете се от моите очи!

ТАМОРА

Не, не, царю! Нали се помирихте?
Народният трибун и тез младежи
те молят, коленичили за милост —
не им отказвай, погледни към тях!

САТУРНИН

Заради тебе, Марк, и зарад брат ти
и по молба на дивната Тамора
прощavam им ужасната постъпка.
Станете!

Лавиния, ти грубо ме остави,
но аз намерих щастие във друга
и няма да си тръгна без съпруга
от храма там. Хазната ми, аз вярвам,
ще издържи две сватби наведнъж,
ела с приятелите си и ти!...
Голям любовен ден ще е, Тамора!

ТИТ

Царю, ако желаш утре с мен
пантера да ловиш или елен,
ще те събудим с рог и звънък лай.

САТУРНИН

Благодаря. Желая, то се знай!

Тръбен звук. Излизат.

---

[1] „Защитниче на този Капитолий...“ — Става дума за върховния бог на римляните, Юпитер. ↑

[2] *Стикс* (мит.) — река в подземното царство, край чиито брегове според вярването на древните гърци душите на мъртвите блуждаели, докато телата им не бивали погребани. ↑

[3] „*ad manes fratrum*“ (лат.) — „На душите на братята.“ ↑

[4] *Скутия* — област на север от Черно море, населявана в древността от скитските племена, считани за диви и жестоки. ↑

[5] *Хекуба* — царица на Троя, която след смъртта на синовете си и изгарянето на града била отведена като робиня в Тракия. Тук тракийският цар Полиместор заповядал да бъде убит най-младият ѝ син Полидор и тя за отмъщение, привличайки го нощем с измамата за богатство, скрито сред развалините на Троя, го ослепила и убила двамата му синове. ↑

[6] „... *Солоновото щастие...*“ — Атинският мъдрец Солон (VII-VI в.пр.н.е) казал: „Никой не може да бъде наречен щастлив, преди да умре“, защото само смъртта правела хората независими от превратностите на съдбата. ↑

[7] „*candidatus*“ (лат.) — облечен в бяло; бял „палуим“ са носели в Рим кандидатите за високи държавни длъжности. ↑

[8] „... *Титановия лъч...*“ (мит.) — Титан е едно от имената на гръцкия бог на слънцето Хелиос. ↑

[9] *Пантеон* — храм в Рим, посветен на всички богове. ↑

[10] „*Suique suum*“ (лат.) — „Всекиму неговото.“ ↑

[11] *Фебе* (мит.) — друго име на богинята на луната, Диана — римска богиня на лова, покровителка на девствениците, често отъждествявана с луната. ↑

[12] *Хименей* (мит.) — бог на брака у гърците и римляните. ↑

[13] „... *Аякса... Лаертов син...*“ (мит.) — Прочутият гръцки герой от Троянската война Аякс в припадък на гняв се самоубил и тялото му само благодарение на намесата на Одисей — сина на Лаерт — било изгорено на клада, ритуал, отказван на самоубийците. ↑

ВТОРО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Рим. Пред двореца.

Влиза Арон.

АРОН

Тамора се издигна на Олимп.
Сега царува горе, защитена
от ударите злобни на съдбата,
за мълнии и бури непристъпна,
високо над бледнеещата завист.
Тъй както слънцето изгрява сутрин
и океана къдрав позлатило,
подкарва колесницата си пищна
по зодиака и след туй поглежда
отгоре най-високите била —
така и тя, Тамора, е над нас;
угажда на ума ѝ храбростта
и честността трепери пред гнева ѝ.
А щом е тъй, Ароне, ум изострай,
за да възлезеш смело до зенита
на своята любовница, която
от толкоз време влачиш във триумф
като робиня здраво окована
за взора ти с вериги, по-дебели
от тез, с които Прометей^[14] е бил
привързан за Кавказ! Далеч от мен
тез рабски дрипи и страхливи мисли!
От днес, облечен в сърма и във бисер,
като придворен ще напътствам своята
новопомазана императрица...
Ще я напътствам, да, и ще безпътствам,
ще блудствам с таз царица, с таз богиня,
сирена, сладница, Семирамида^[15],

вълшебница, която ще омае
тоз римски цар и ще докара него
и неговото царство до провала!...
Я гледай ти! Каква е тази буря?

Влизат — увлечени в кавга — Хирон и Деметрий.

ДЕМЕТРИЙ

Годинки не ти стигат, ум ти липсва,
добри обноски нямаш ти, Хироне,
за да се мушиш, дето аз съм канен
и имам за какво да съм обичан!

ХИРОН

Във всичко ти премного се надуваш,
а и сега ме плашиш с празни думи!
Две-три години разлика не правят
желан Деметрий, нежелан Хирон!
Аз като теб достоен съм да служа
и да заслужа нейната любов!
Ще ти докажа ето със това,
че имам над Лавиния права!

АРОН *(на себе си)*

Чудесно! Тез любовници се сбиха!

ДЕМЕТРИЙ

Хлапе, защото майка ти без време
дарила ти е меч да си играеш,
затуй ли плашиш с него всеки срещнат?
Подръж го в ножницата да клеясва,
дорде узнаеш как се действа с него!

ХИРОН

Все пак и с малкото, което знам,
един урок ще мога да ти дам!

ДЕМЕТРИЙ

Я как се перчи!

АРОН

Луди ли сте, хей?

Как може да се биете открито
и до двореца по подобен повод!
Не бих желал за милион жълтици
да разберат причината онези,
които тя засяга най-отблизо;
а благородната ви майка даже
за повече не би се съгласила
да чуе, че я срамите така
пред двора й! Прекъсвайте веднага!

ДЕМЕТРИЙ

Не, никога, преди да съм му вмъкнал
тоз меч в гърдта и в гърлото натикал
обидните слова, които той
изригна срещу мойте чест и име!

ХИРОН

Ела, ела, ругателю пъзливи!
Умееш много да трециш с езика,
а пък не смееш с меч да свършиш нещо!

АРОН

Прекъсвайте! Кълна се в боговете,
в които вярват войнствените готи,
таз празна препирня ще ни погуби!
Не виждате ли колко е опасно
да искате, което е на княза?
Или Лавиния е тъй развратна,
а Басиан дотолкоз извратен,

че за жена му да избухнат свади
без страх от правосъдие и чест?
Внимавайте, младежи! Зле ще бъде,
ако императрицата узнае
причината на вашата кавга!

ХИРОН

Цял свят да знае, мен не ме е грижа!
Лавиния — това е моят свят!

ДЕМЕТРИЙ

Търси по-ниско нейде, малчуган!
Лавиния е изборът на брат ти!

АРОН

Вий луди ли сте? Или досега
не сте разбрали, че мъжете в Рим
са пламенни и не търпят да имат
съперници във своята любов?
Смъртта си търсите по този начин!

ХИРОН

Хиляда смърти съм готов да срещна,
за да добия своята любима!

АРОН

Да я добиеш? Как?

ДЕМЕТРИЙ

Защо се чудиш?

Жена е — може да се атакува;
жена е — може да се завоюва;
Лавиния е — трябва да е моя!
Протича в яза повече вода,
отколкото воденичарят вижда.
От рязан хляб краде се лесно резен.
Макар мъжът и да е брат на царя,

и по-добри от него са били
окичвани със знака на Вулкан^[16]!

АРОН

О, да, и по-добри от Сатурнин!

ДЕМЕТРИЙ

Защо тогаз да се отчайва, който
умее да ухажва с реч и поглед?
Не си ли удрял често и ти сам
по някоя сърничка под носа
на горския пазач?

АРОН

Тогава, значи,
един подобен изстрел на вас двама
би свършил работата?

ХИРОН

Мойта — да.

ДЕМЕТРИЙ

Улучи и за мен.

АРОН

Да бяхте вий
улучили, от тази разпра чий
да бъде дивечът, сега едва ли
кънтели биха дворцовите зали!...
Я чуйте, чуйте! Толкоз ли сте луди
да спорите за туй? Нима е лошо,
ако и двама имате успех?

ХИРОН

За мене — не.

ДЕМЕТРИЙ

За мене също — не.

АРОН

Тогава се сдружете за това,
което ви делеше! С хитрост само
ще имате желаното от вас.
Щом нещо, както искаме, не става,
да го постигнем то ни принуждава
тъй, както можем. Знайте туй от мен:
дори Лукреция^[17] не е била
по-честна от желаната от вас.
По-кратък път от празните въздишки
ний трябва да поемем. И аз знам го:
във подготовка е тържествен лов;
най-хубавите римлянки ще бъдат
в гората с нас; а тя предели няма
и в нейните заплетени пътечки
се срещат кътчета, които сякаш
природата създала е нарочно
за злодеяния. В едно от тях
вий своето сърненце отклонете
и го простреляйте насила, щом
от думи не разбира. Само този
е пътят към успеха ви. Друг няма.
Да идем при царицата ни, хайде!
Блестящият ѝ разум посветен е
на престъплението и мъстта —
кроежа си когато ѝ разкрием,
тя толкоз хитро ще го донамисли,
че вместо да си пречите взаимно,
вий дружно ще постигнете върха
на своите страсти. Този царски двор е
съвсем като двореца на Мълвата^[18] —
навсякъде: очи, уши, езици;
а пък лесът е глух, дълбок и мрачен,
каквото искате, правете в него,
насищайте се, весели младежи,

ликувайте, пирувайте, грабете
хазната на Лавиния!

ХИРОН

Я гледай!
Съветът ти не лъха на пъзливост!

ДЕМЕТРИЙ

Sit fas aut nefas^[19]. Лек дорде намеря
за своята страст, вода за своя плам,
напред! „Per Stygia, per manes vehor!“

Излизат.

---

[14] *Прометей* (мит.) — титан, който откраднал от Олимп огъня и го дал на хората, за което бил наказан от Зевс: на Кавказката скала, към която той бил прикован с вериги, всяка сутрин долитал огромен орел и кълвял черния му дроб, който през следващата нощ се възстановявал. ↑

[15] *Семирамида* — легендарна царица на Асирия, прочута със сладострастието си. ↑

[16] „... знака на Вулкан...“ (мит.) — Вулкан, римски бог на огъня, покровител на ковачите, бил женен за Венера, която често му изневерявала; оттук: „знак на Вулкан“ — рога на мамен съпруг. ↑

[17] *Лукреция* — съпруга на знатния римлянин Публий Колатин, живяла през VI в. пр. н. е. Обезчестена от сина на цар Тарквиний Секст, тя се самоубила, след като взела клетва от своя баща и от Юний Брут, че ще отмъстят за нейната смърт; нещо, което те сторили, като изгонили Тарквиний и установили римската република. ↑

[18] „... двореца на Мълвата...“ — или на Славата — в представите на древните бил изграден целият от очи, уши и езици. ↑

[19] „... Sit fas aut nefas...“, „... Per Stygia, per manes vehor...“ (лат.) — „Право или криво...“, „... Пътувам през земите на Стикс, сред душите на предците!“ — Втората фраза е цитат от трагедията „Хиполит“ на римския философ и драмописец Сенека (ок. 2–65 г. н. е.).

↑

ВТОРА СЦЕНА

Гора край Рим.

Кучи лай и звук на рог. Влизат Тит, Марк, Луций, Марций и Квинт.

ТИТ

Ловът започва. Изтокът е дрезгав,
дъхти полето и лесът е свеж.
Пуснете кучетата, с весел лай
от сън да вдигнат царствената двойка
и княза ни. Ловджийски рог надуйте,
така че дворът да отекне цял!
Да бъде ваша мисъл, синове,
тъй както ще е моя, да се грижим
за императора! Лош сън сънувах,
но утринният хлад ме разведри.

Кучи лай и звук на рог. Влизат Сатурнин, Тамора, Басиан, Лавиния, Хирон, Деметрий и свита.

Безброй щастливи дни за теб, царю,
и също толкова за теб, царице!
Събуждане ловджийско обещах ви.

САТУРНИН

И думата си удържа отлично;
дори — за новобрачни — подрани.

БАСИАН

Лавиния, а ти какво ще кажеш?

ЛАВИНИЯ

За мене — не. Бях будна от два часа.

САТУРНИН

Тогаз — на колесници и коне!
И да започваме!... Сега, царице,
ще видиш лов по римски.

МАРК

Мойте псета
ще вдигнат най-свирепата пантера,
ще скочат на най-стръмната скала!

ТИТ

Конете ми назад не ще останат,
дори и лястовици да ловим!

ДЕМЕТРИЙ

Хироне, ний, без псета и коне,
дано свалим едно сърне поне!

Излизат.

ТРЕТА СЦЕНА

В гората.

Влиза Арон с торба.

АРОН

Разумният ще вземе за безумец
тоз, който златото си крий под храсти,
за да не го използва след това;
но нека знае, който луд ме смята,
че аз от тоз метал ще изкова
великолепен образец на подлост.
Спи, злато, в храста тук, до тази яма,
та сън за враговете ни да няма!

Скрива торбата.

Влиза Тамора.

ТАМОРА

Защо си тъжен, сладки ми Ароне,
когато всичко — виж — се весели!
Звънливи птички пеят в хрусталака,
змиите спят под ласкавото слънце,
листенца трепкат с хладния ветрец
и хвърлят по земята пъстра сянка.
Ароне сладки, да поседнем тук
и нека, чуй, със втори звънък звук
повтаря ехото звука на рога
и мами кучетата, сякаш в ход са
два успоредни лова, а ний двама
да се порадваме на таз измама
и след приятна схватка — като тази
между Дидона^[20] и Еней, когато

те скрили са се от добрата буря
във пазещата тайни пещера —
и ний, в прегръдките един на друг,
полека да потънем в златна дрямка,
докато птички, рогове и лай
ни галят като песен на бавачка,
приспиваща сънливото дете!

АРОН

Царице, под различни сме планети:
Венера управлява твоите чувства,
а властелин над моите е Сатурн^[21].
Не се лъжи от мътния ми поглед,
от туй, че мълчалив съм и печален
или че къдравите ми коси
са се изпънали като змийчета
в мига, преди да клъвнат смъртоносно —
не, туй не са Венерините знаци!
Мъст имам аз в сърцето, смърт в юмрука,
разплата в слепоочията чука!
Тамора, блян на моята душа,
жадуваща теб само, знай, любима:
съдбовен ден е днес за Басиан —
на сладкогласната му Филомела^[22]
днес твоите синове със взлом ще вземат
езика и съпружеската чест
и в неговата кръв ще се измият
от нейната! Вземи това писмо
и го предай на царя!... Не, не питай!
Пристигат две от бъдните ни жертви,
незнаещи какво им се крои!

Влизат Басиан и Лавиния.

ТАМОРА

Богатство мое! Мавре мой безценни!

АРОН

Мълчи, царице! Басиан пристига.
Ти предизвикай го, пък аз ще пратя
Дементрий и Хирон да се намесят.

Излиза.

БАСИАН

Я, кой бил тук! Царицата без свита?
Или това Диана^[23] е, която,
облякла дрехите й, е излязла
от своето светилище зелено,
за да погледа земния ни лов?

ТАМОРА

Нахални съднико на моите стъпки,
Дианината власт да притежавах,
аз бих те украсила както трябва
с клонатите рога на Актеон^[24]
и хрътките ти щяха да раздърпат
еленската ти козина, наглецо!

ЛАВИНИЯ

Прости, царице, но и тъй говорят,
че си умеела рога да слагаш
и май че готвеше със своя мавър
подобен опит. Юпитер да пази
съпруга ти от неговите псета!
Дано не го помислят за елен!

БАСИАН

Повярвай ми, царице, този твой
катранен кимериец^[25] ще изцапа
честта си със омразния си цвят!
Защо напуснала си своята свита

и слязла от кобилата си снежна,
пеша дошла си в туй самотно място
съвсем сама със своя варвар мавър,
защо, ако не е за сласт и похот?

ЛАВИНИЯ

И тъй като попречихме ти, ясно,
че моят мъж ще бъде строго смъмрен
за дързост и нахалство!... Княже мой,
да я оставим с милия й гарван!
Добре избрали са си тук гнезденце.

БАСИАН

Мъжът ти ще узнае за това!

ЛАВИНИЯ

Което всички знаят освен него!
Горкият император! Как го мамят!

ТАМОРА

Какво? И аз понасям всичко туй?

Влизат Хирон и Деетрий.

ДЕМЕТРИЙ

Какво е станало, императрице?
Защо така си пребледняла, майко?

ТАМОРА

Вий мислите, че нямам за какво?
Тез двама ме примамиха във този
неприветлив, ужасен, мрачен дол.
Дърветата са — виждате ги — в него,
макар и да сме лято, сухи, грозни,
обвити в мъх и гибелен имел;
тук лъч не стига и прелитат само

жестоки гарвани и мрачни сови.
Подмамили ме в туй страхотно място,
те казаха ми, че в среднощна доба
тук духове и съскащи змии,
подути жаби, грозни таралежи
се сбирали и тъй врещели страшно,
че който смъртен чуел ги, умирал
или оставал луд за цял живот!
Налели тези ужаси в слуха ми,
заплашиха ме те, че ще ме вържат
за ствола на туй тисово дърво^[26]
и тъй ще ме оставят да умра;
и ме нарекоха „прелюбодейка“
и „готска блудница“ и още с други
обидни имена във този смисъл;
и ако вий не бяхте се явили,
те биха се разправили със мен.
Заради майка си им отмъстете
или от днес аз нямам синове!

ДЕМЕТРИЙ

Това свидетелства, че имаш син!

Пронизва Басиан.

ХИРОН

А туй — че имаш двама, не един!

Пронизва го и той.

ЛАВИНИЯ

О, зла Семирамида! Не — Тамора!
За твоя нрав е слабо друго име!

ТАМОРА

Кинжал! Кинжал! Самичка ще изправя

неправдата, изречена за мен!

ДЕМЕТРИЙ

Царице, стой! За нея има още!
Зърното извършей, а след това
изгаряй сламата! Това девойче
се перчеше със честност, клетва, вяност
пред твоето величие. Със тях ли
ще го оставим да си иде в гроба?

ХИРОН

Скопец да бъда, ако го допусна!
Влачи съпруга ѝ във някой ров,
трупа му ще ни служи за възглавка!

ТАМОРА

Но след като ѝ вкусите меда,
осата умъртвете, да не жили!

ХИРОН

Бъди спокойна за това, царице!...
Е, тръгвай, мила, да се насладим
на честността, която толкоз пазиш!

ЛАВИНИЯ

Тамора, твоят лик е на жена!...

ТАМОРА

Водете я! Не искам да я чувам!

ЛАВИНИЯ

О, помолете я да ме изслуша!

ДЕМЕТРИЙ

Послушай я, за да се хвалиш после
със сълзите ѝ, но към тях духът ти
да бъде както кремък към дъжда!

ЛАВИНИЯ

Как? Тигърчето учи своята майка?
На нея ти не преподавай стръв!
Със млякото си тя ти я е дала,
от мъничък свирепост си бозал!...
Но някои чада не носят нрава
на своите родители.

Към Хирон.

Кажй й
да прояви към мене женска милост!

ХИРОН

Как? Искаш да не бъда неин син?

ЛАВИНИЯ (*към Тамора*)

Да, вярно. Врана славей не измътва.
Но чула съм — дано се потвърди! —
че и лъвът, смилил се, нявга давал
да му изрежат царствените нокти;
а гарванът сирачета изхранвал,
като оставял своите да гладуват.
Макар срещу сърцето си, бъди —
ако не можеш като него блага —
със капка милосърдие все пак!

ТАМОРА

Не знам таз дума! Тръгвайте със нея!

ЛАВИНИЯ

О, позволи ми да ти кажа нещо!
Зарад баща ми, който пощади те,
когато можеше да те убие,
недей затулва своите уши!

ТАМОРА

От тебе лично да не знаех зло,
зарад баща ти щях да съм без жалост!
Спомнете си, момчета, как за брат ви
в краката му горчиви сълзи лях,
а злият Тит не щях да се смили!
Водете я! От двама ви ще бъде
по-мил за мен по-злюбният към нея!

ЛАВИНИЯ

Убий ме тук с ръцете си, Тамора,
и Милосърдната ще те зоват —
защото не живот от тебе прося:
със своя Басиан и аз умрях!

ТАМОРА

Какво тогава искаш? Остави ме!

ЛАВИНИЯ

Аз искам бърза смърт. И още нещо,
което ме е свян да изрека:
спаси ме от сладта на тези двама,
далече по-противни от смъртта,
тласни ме, моля те, в бездънна дупка,
където мъжки взор не ще ме види —
направиш ли това със мен, Тамора,
ще бъдеш ти убийца милостива!

ТАМОРА

Чадата ми да бъдат без награда?
Не, нека им плати плътта ти млада!

ДЕМЕТРИЙ

Върви! Поемай! Много ни забави!

ЛАВИНИЯ

Ни капка женственост? Ни капка милост?
Чудовищно създание! Зъл звяр!

Противнице на женския ни род,
проклета да...

ХИРОН

Аз твоята уста
ще я запуша!... Ти вдигни мъжа й —
в тоз трап Арон ни каза да го скрием!

Деметрий хвърля тялото на Басиан в един трап. Той и Хирон излизат, отвеждайки Лавиния.

ТАМОРА

Вървете и недейте й прощава!
Сърцето ми да не намери радост,
преди родът Андроников да свърши!
Ще ида да подиря где е маврът,
додето те над стървата се гаврят!

Излиза.

Влиза отново Арон, следван от Марций и Квинт.

АРОН

Ловци безстрашни, ускорете крачки!
Не сме далеч от грозната бърлога,
в която зърнах спящата пантера.

КВИНТ

Не знам какво ми е, но трудно виждам!

МАРЦИЙ

И аз, ей Богу! Да не се срамувах,
зарязал бих лова, за да си дремна.

Пада в трапа.

КВИНТ

Къде изчезна? О, коварна яма,
прикрита с тръне, по чиито листи
алеят капчици от кръв, по-свежа
от утринна роса по цъфнал цвят!
Ужасен трап! Ранен ли си, о, братко?

МАРЦИЙ

Не аз, а погледът ми е ранен
от най-смразяваща сърцето гледка!

АРОН (настрани)

Сега ще доведе и Сатурнин,
та щом ги види тука, да помисли,
че двамата са умъртвили брат му!

Излиза.

МАРЦИЙ

Къде си, братко мой? Защо мълчиш?
По-бързо помогни ми да изляза
от тази зла, пропита с кръви дупка!

КВИНТ

Прости! Внезапен страх ме вцепени!
От хладна пот съм целият раздрусан!
Сърцето ми предчувства нещо страшно!

МАРЦИЙ

Тогава убеди се, че не лъже:
вий в трапа погледнете със Арон
и страшното ще ви смрази до кости!

КВИНТ

Арон изчезна, а сърцето в мене
не смее да погледне със очи
към своята догадка? Какво има?

Като дете не съм се плашил тъй
от неизвестното!

МАРЦИЙ

Тогава чувай:
добрият Басиан, насечен зверски,
като заклано агне е захвърлен
в тоз тъмен ров, прогизнал от кръвта му!

КВИНТ

Щом тъмен е, отде позна трупа?

МАРЦИЙ

На пръста си той носи камък, който —
подобно факел в гробница — огрява
землистия му образ и стените
на този трап, във който сме и двама;
тъй блед под лунния светлик лежал е
покритият с моминска кръв Пирам^[27]!
Отслабнала ръка подай ми, братко —
защото сигурно и ти слабееш, —
да се измъкна жив от тази яма,
по-зла от устието на Коцит^[28]!

КВИНТ

Подай ми свойта, за да те изтегля,
или мощта ако не ми достигне,
да те последвам в лакомото лоно,
погълнало злочестия ни княз.
Не, не, не мога да те извлека!

МАРЦИЙ

Пък аз не мога да се изкатеря!

КВИНТ

Дай пак, и този път не ще я пусна:
или ти — долу, или горе — аз!...

Не щеш да дойдеш? Ето ме при теб!

Пада в трапа.

Влизат Сатурнин и Арон.

САТУРНИН

Ела със мен, да видя тази дупка
и кой във нея скочи преди малко!...
Ей, кой си ти? Кои сте вие там
във зиналата земна празнина?

МАРЦИЙ

Децата на Андроник — Квинт и Марций, —
доведени във час нещастен тука,
за да открият мъртвия ти брат!

САТУРНИН

Как брат ми? Басиан? Не е възможно!
Оставих го с жена му преди час
във ловния заслон, далеч на север!

МАРЦИЙ

Не знам къде оставил си го жив,
но тук, царю, намерихме го мъртъв!

Влизат Тамора, Тит и Луций.

ТАМОРА

Къде е царят?

САТУРНИН

Тука съм, Тамора,
душевно наранен от смърт на близък!

ТАМОРА

Къде е брат ти?

САТУРНИН

С тоз въпрос ти бръкна
дълбоко в раната ми! Там е — мъртъв!

ТАМОРА

Тогаз пристига късно туй писмо,
разбулващо коварния кроеж!
Не вярвах, че любезните усмивки
могли да крият тъй жестока подлост!

Дава на Сатурнин писмото.

САТУРНИН (*чете*)

„Ако не срещнем на удобно място
въпросния (разбирай: Басиан),
ловецо, ти за него погрижи се
(разбираш какво искаме да кажем)!
За своята награда разрови
копривата под бъзовия храст,
надвесващ се над трапа, в който с тебе
решихме да заровим Басиан.
Свърши това и ще ни имаш двама
приятели навеки!“

О, Тамора,
ти чувала ли си подобно нещо?
Това е дупката! Това е храстът!
Я вижте да откриете ловеца,
подкупен да убие моя брат!

АРОН

Открих торба със злато, господарю!

САТУРНИН (*към Тит*)

Две кръвожадни палета от твойте —
порода куча! — умъртвиха брат ми...

От този трап да се измъкнат бързо
и да се хвърлят тутакси в затвора!
Ще чакат там, додето им измисля
възмездие, нечувано до днес!

ТАМОРА

Нима са в трапа? Чудно, колко лесно
разкривали се тайните злодейства!

ТИТ

На колене те моля, господарю,
с очи в сълзи, за мене непривични,
вината на убийците... убийци,
ако докаже се, че са виновни...

САТУРНИН

Какво ще се доказва? То е явно!
Писмото кой откри? Тамора, ти ли?

ТАМОРА

Андроник сам го вдигна от земята.

ТИТ

Да, сам, царю! Но позволи поне
да поръчителствам за тях пред теб!
Заклевам се във гроба на баща си,
че щом повикаш ги, ще предоставя
главите им на царския ти съд!

САТУРНИН

Не позволявам. Тръгвай подир мен!
Едни да отнесат трупа, а други
да отведат убийците в затвора!
Без приказки! Вината им е ясна!
Да имаше по-страшно от смъртта,
и туй по-страшно бих им отредил!

ТАМОРА

Андроник, аз за тях ще се застъпя.
Не се страхувай — няма да пострадат!

ТИТ

С мен, Луций! Тук! Недей говори с тях.

Излизат.

---

[20] *Дидона* — картагенска царица, чиято любов към Еней, избягалия от опожарената Троя легендарен родоначалник на римския народ, е разказана в „Енеидата“ на римския поет Вергилий. ↑

[21] *Венера... Сатурн* — Според средновековните астролози планетата Венера внушавала на хората любовното чувство, а планетата Сатурн — тягостно настроение и лоши мисли. ↑

[22] *Филомела* (мит.) — дъщеря на атинския владетел Пандион, която била изнасилена от Терей, тракийски цар, съпруг на сестра ѝ Прокна. За да не бъде издаден, Терей изтръгнал езика на Филомела, но тя избродирала разказа за насилието на една завеса, която изпратила на сестра си. Прокна отмъстила на мъжа си, като убила собствения си син и подмамила Терей да яде от месото му. Узнал истината, Терей искал да убие двете сестри, но Зевс превърнал Филомела в славей, Прокна — в лястовица, а него самия — в папуняк. ↑

[23] *Диана* (мит.) — римска богиня на лова, покровителка на девствениците, често отъждествявана с луната. ↑

[24] *Актеон* (мит.) — млад ловец, който съгледал в гората къпещата се Диана. Разгневената богиня го превърнала в елен и той бил разкъсан от собствените си кучета. ↑

[25] „... *катранен кимериец*...“ (мит.) — Според древногръцките вярвания кимерийците били народ, обитаващ „крайния запад“ — област, в която не прониквал никога слънчев лъч. ↑

[26] „... *тисово дърво*...“ — Тисът бил смятан по Шекспирово време за злоещо дърво, свързано с магиите и чародействата. ↑

[27] *Пирам* (мит.) — Пирам и Тизба са герои на трагична история, разказана в „Метаморфозите“ на римския поет Овидий и използвана пародично от Шекспир в „Сън в лятна нощ“. Пирам и Тизба, деца на две враждуващи семейства от Вавилон, се обикнали и

си уговорили през една дупчица в зида, дялящ двата дома, нощна среща в полето. Пристигнала първа, Тизба била подгонена от лъв и се спасила, но изпуснала окървавеното си було. Дошъл по-късно, Пирам видял булото ѝ и като решил, че любимата му е станала жертва на звяра, се самоубил. Завърнала се, Тизба открила трупа му и също се убила с неговия нож. „... Овидиевите «Метаморфози»...“ — прочута поема, съставена от митологически предания, на римския поет Публий Овидий Назон (43 г.пр.н.е.-17 г.н.е.). ↑

[28] *Коцит* (мит.) — подземна река в ада на древните. ↑

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

В гората.

Влизат Хирон и Деметрий, водещи Лавиния с отрязани ръце и език.

ДЕМЕТРИЙ

Сега кажи им кой честта ти взел е
и кой езичето ти е отрязал!

ХИРОН

И с тез ръце без китки, ако можеш,
разкрий им писмено каквото знаеш!

ДЕМЕТРИЙ

Чрез знаци обяснявай се със тях!

ХИРОН

Напарфюмирай ги, та да ухалят!

ДЕМЕТРИЙ

Да я оставим, нека се разхожда
така замислена и мълчалива!

ХИРОН

Да бях на нея, щях да се обеса!

ДЕМЕТРИЙ

А със какви ръце би вързал клупа?

Излиза заедно с Хирон.

Звук на рог. Влиза Марк.

МАРК

Какво е туй? Лавиния, която
избяга, щом видя ме?... Богове!
О, говори! Къде е твоят мъж?
Ако сънувам, всичко свое дал бих
да се събудя; буден ако съм,
бих искал зла звезда да ме облъчи
и потопи във непробуден сън!
О, мила, сладка племеннице, казвай:
кои немилостиви, зли ръце
окастриха снагата ти така
от нежните ѝ клони, във чиято
извита сянка толкова царе
напразно са мечтали да задремат!
Защо мълчиш? Уви! Червена струя
от топла кръв на тласъци избликва
— като фонтан от вятъра развяван —
ведно с дъха на сладките ти устни!
Знам, някой нов Терей^[29] те е насиллил
и след това езика ти отрязал,
за да не можеш да го издадеш!
Свенливия си лик от мен отвръщаш
и въпреки че още губиш кръв,
като чешма от три гърла шуртяща,
пак бузите ти пламват от румянец,
като Титановия лик, когато
се среща с облак! Вярно ли отгатнах?
Да знаех какво имаш във сърцето
и кой е звярът, та да облекча
душата си с проклетия към него!
Като закрыта пещ, скръбта без излаз
изпепелява нашите сърца!
С език отрязан Филомела смогна
да изведе печалния си разказ,
но по-лукав Терей отсече твоите
умели пръстчета, с които ти
би везала по-майсторски от нея!
Да бе ги виждал звярът как трептяха,

подобно трепетликови листенца,
по струните на цитрата, щастливи
от техните целувки, той за нищо
не би им сторил зло! Да беше слушал
езика ти как сладко ромолеше,
той щеше да изпусне своя нож
и да задреме като злия Цербер^[30]
в нозете на тракийския поет!
Ела, върви да ослепим баща ти,
защото след такава гледка никой
баща не може да остане зрящ!
За час пороят нивата помита,
а той, горкият, с месеци ще плаче!
Недей се дърпа! Ще те жалим всички,
но как да облекчим такава мъка,
о, дъще безезична и безръка!

Излизат.

---

[29] *Терей* (мит.) — дъщерята на атинския владетел Пандион — Филомела, била изнасилена от Терей, тракийски цар, съпруг на сестра ѝ Прокна. За да не бъде издаден, Терей изтръгнал езика на Филомела, но тя избродирала разказа за насилието на една завеса, която изпратила на сестра си. Прокна отмъстила на мъжа си, като убила собствения си син и подмамила Терей да яде от месото му. Узнал истината, Терей искал да убие двете сестри, но Зевс превърнал Филомела в славей, Прокна — в лястовица, а него самия — в папуняк. ↑

[30] *Цербер* (мит.) — триглаво куче, което пазело изхода на древния ад и пускало всекиго да влезе, но никого — да излезе. Само тракийският поет Орфей успял да го приспи с песните си и да изведе от ада жена си Евридика. ↑

ТРЕТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Улица в Рим.

Влизат съдии, сенатори и трибуни, които водят към лобното място вързаните Марций и Квинт; пред тях, умолявайки ги, върви Тит.

ТИТ

Почтени старци, доблестни трибуни,
почакайте! За миг! От жал към този,
чиято младост минала е в битки,
докато вие спали сте спокойно;
зарад кръвта му, дадена за Рим,
зарад безсънните му зимни нощи
и зарад горките сълзи, които
пълзят по тези сбръчкани страни,
смилете се над неговите рожби,
които във душите си не са
покварени тъй, както всички мислят!
За другите си двадесет и двама
не плача аз, защото тях достойно
прие ги ложето на доблестта.

Просва се на земята, докато трибуните излизат.

За тези, о, трибуни, във праха
аз вписвам с плач горчивата си мъка.
О, нека сълзите ми утолят
таз жадна пръст, наместо от кръвта им
да се черви, засрамена и гузна!
Тез мои разрушени очни урни
ще те поливат, о, земя, по-щедро,
отколкото дъждовният Април!
Ще те рося със сълзите си лете,
с тях зиме ще ти сталям снеговете,
та винаги над тебе да е пролет —
но само не приемай да изпиеш

кръвта на синовете ми, земя!

Влиза Луций с изваден меч.

Трибуни справедливи, мъдри старци,
присъдата си грозна отменете!
Неопитните ми сълзи да бъдат
за вас красноречиви адвокати!

ЛУЦИЙ

Мой скъпи татко, ти напразно плачеш —
трибуните ги няма, тук си сам!
На камъка изказваш своята скръб!

ТИТ

Не ми пречи да им се моля, Луций!
Трибуни мъдри, аз ви умолявам...

ЛУЦИЙ

Но тях ги няма! Няма да те чуят!

ТИТ

Какво от туй? И да ме биха чули,
не биха спрели; и да биха спрели,
не биха се разчувствали: но аз
не мога да не моля за сина си,
макар и безнадеждно! Затова
на камъните мъката си казвам.
Те няма, знам, да ми дадат утеха,
но — по-добри от нашите трибуни —
поне ми позволяват да говоря.
Смирено те сълзите ми приемат
и сякаш плачат заедно със мен!
Да бяха в тоги, като тях трибуни
едва ли би могъл да има Рим!
Те въсък са — онези там са камък!
Език те нямат, за да вършат зло,
а пък онези там току изпрацат

с езика си човеците на смърт!...
Но где си тръгнал с тоз изваден меч?

ЛУЦИЙ

Опитах с него да освободя
нещастните си братя и затуй
прокуден съм от Рим за цял живот!

ТИТ

Щастливецо! Съдът те е спасил!
Не виждаш ли, наивнико, че Рим
е пущинак, във който бродят тигри?
Те гладни са за плячка, а пък той
не им предлага друго освен нас.
Затуй блазе ти, че си бил изгонен
далеч от кръвожадната им стръв!...
Ала коя е тази с брат ми Марк?

Влизат Марк и Лавиния.

МАРК

Готви си старите очи да плачат
или сърцето дряхло да се скъса:
убийствена печал ти нося, Тит!

ТИТ

Ако наистина убива, дай я!

МАРК

Това до мене беше дъщеря ти!

ТИТ

Защо ми казваш „беше“? Още е!

ЛУЦИЙ

Умирам! Тази гледка ме срази!

ТИТ

Вдигни се, слаби момко, погледни я!
Лавинио, коя ръка те прати
без ръка пред очите на баща ти?
Кой луд вода прибавя към морето
и хвърля съчки в пламналата Троя?
Преди да дойдеш, мойта горест беше
достигнала до връхната си точка —
сега залива всичко като Нил!
Подай ми меч, да отсека и аз
ръцете си, защото са се били
за този град, незнаещ благодарност;
защото, хранейки това дете,
са хранили скръбта; защото слабо
са молили от небесата милост!
За лошата им досегашна служба
едната другата да отсече —
това единствено ще им поискам!
Лавинио, защо ни са ръце,
щом за труда им няма Рим сърце?

ЛУЦИЙ

Кажи, сестрице: кой осакати те?

МАРК

Не питай! Мускулчето сладкогласно,
изричащо най-тънките й мисли
с така пленителна красноречивост,
е млъкнало! Злодей го е изтръгнал
от прелестната клетчица, в която
то пееше, със чистите си трели
омайвайки слуха на всички нас!

ЛУЦИЙ

Тогава ти кажи ни: кой го стори?

МАРК

Така я срещнах. Луташе се в парка
и се опитваше да се потули
като сърничка, смъртно наранена.

ТИТ

Тя бе сърничка моя и тоз, който
я е ранил, и мене е прострелял!
Усецам се сега като крушенец
на канара сред яростно море,
следящ със страх как приливът нараства,
вълна подир вълна, и как след малко
съдбовният талаз ще го изпрати
в солената утроба на смъртта...
Тук минаха чадата ми, на път
към лобното си място; тук стои —
изгнаник клет — последният от тях;
а тук е брат ми, хлипащ над скръбта ми.
Но ти, но ти срази ме най-жестоко,
Лавинио, любима дъще моя!
Да бях те зърнал на картина тъй,
бих полудял — какво тогаз да сторя,
когато виждам те така на живо?
Ръце си нямаш — сълзи да избършеш,
език си нямаш — злото да разкриеш;
мъжът ти мъртъв е, а твоите братя —
осъдени за неговата смърт —
не ми се вярва вече да са живи!
О, виж я, Марк! Сестра си гледай, Луций!
За братята ѝ като стана дума,
проблеснаха по бузите ѝ сълзи,
като роса по лилия, която,
едва откъсната, и вече вехне!

МАРК

Възможно е да плаче за мъжа си,
убит от тях; а може и за тях,

ако ги знае, че не са виновни.

ТИТ

Ако са те убийци на мъжа ти,
възрадвай се, Лавинио, защото
законът отмъсти им безпощадно.
Не, те не са могли да го извършат —
самата ти с плача си го доказваш!
Лавинио, дай устни за целувка
и ми кажи със знаци как могъл бих
да облекча скръбта ти! Може би
да седнем — чичо ти и брат ти Луций,
и ти, и аз — край някой чист басейн
и във водата му да отразим
лица, съсипани като ливади
след наводнение, все още влажни
и във петна от наносната тиня;
и да се гледаме, дорде водата
не стане — като морската — солена
от сълзите ни, капещи във нея?
Ръцете си да отсечем и ние?
Езиците сами да си отхапем
и да говорим със беззвучни знаци
до края на омразните си дни?
Какво да правим? Нека, докато
сме още със езици, се сговорим
какво по-страшно нещо да си сторим,
та хората, дордето свят светува,
съдбата ни с покруса да си спомнят!

ЛУЦИЙ

О, татко, не плачи, че, виж, сестра ми,
видяла те, по-силно заривава!

МАРК

Търпи ми, мила! На, изтрий се, Тит!

ТИТ

О, Марк! О, братко! Как да си избърша
сълзите в кърпата ти, като тя
от твоите е цяла напоена?

ЛУЦИЙ

Сестрице скъпа, дай да те избърша!

ТИТ

Ах, виж я, Марк! Аз вече я разбирам.
Да имаше език, на брат си тя
би казала, което аз ти казах:
че с кърпата си, мокра от плача му,
сълзите ѝ той мъчно ще попие.
Какво съзвучие на скръб е туй
и как не ще небето да го чуи!

Влиза Арон.

АРОН

О, Тит Андроник, римският владетел
при теб ме праща да ти съобщя,
че ако синовете са ти мили,
достатъчно ще е един от вас —
Марк, син ти Луций или ти самият —
да отсече и прати във двореца
едната си ръка; срещу което
той двата сина ще ти върне живи
и ще им счита заличен греха!

ТИТ

О, милосърден цар! О, драг вестител!
Кога до днес чер гарван е донасял
вестта на утринната чучулига?
Със радост ще изпратя във двореца
ръката си. Ела, добри Ароне,

и помогни ми да я отсека!

ЛУЦИЙ

Стой, татко! Той не бива да получи
ръка, сразила толкова врази.
Прати му мойта! Младостта понася
по-лесно загубата на кръвта
и затова е редно братска кръв
на братята ми да спаси живота!

МАРК

Ръцете и на двама ви за Рим
са вписвали със кървави секири
разрухата по вражите стени —
и двете са богати на заслуги,
а мойта е бездействала до днес —
тя трябва да послужи като откуп
за моите племенници; тъй поне
ще съм я пазил за достойна цел!

АРОН

Решавайте, че, току-виж, умрели,
преди да стигне милостта до тях!

МАРК

Предлагам свойта!

ЛУЦИЙ

Не, не съм съгласен!

ТИТ

Недейте спори! Моята ще бъде!
За скубане са сухите треви!

ЛУЦИЙ

Свой син ако ме смяташ, татко, нека
аз братята си да спася от смърт!

МАРК

Не, в чест на майка ни и на баща ни
аз нека да покажа братска обич!

ТИТ

Отстъпвам. Вий решете помежду си!

ЛУЦИЙ

Отивам за секира!

МАРК

Но аз ще я използвам!

Излиза заедно с Луций.

ТИТ

Ела, Ароне! Ний ще ги излъжем.
Ръка ми дай и своята ще ти дам!

АРОН (*настрани*)

Ако такъв нарича се лъжлив,
ще бъда честен, докато съм жив.
Но иначе ще те излъжа аз
и ти ще го усетиш подир час.

Отсича ръката на Тит.

Влизат отново Луций и Марк.

ТИТ

Недейте спори! Откупът готов е.
Добри Ароне, отнеси на царя
една ръка, която много пъти
го е спасявала в опасни дни;
и нека погребете я, както трябва —
тя заслужава повече от туй.

А колкото до мойте два елмаза,
кажи му, че — понеже са си мои —
аз смятам, че ти плащам твърде скъпо,
но евтино за туй, което струват.

АРОН

Отивам и в отмяна за ръката
ще имаш синовете си след малко...

Настрани.

... или главите им! С какво злорадство
предчувствието вече ме изпълва!
Глупците светли нека са добри,
аз чер се искам вдън душа дори!

Излиза.

ТИТ

Понеже двете си ръце не мога,
една простирам аз към небесата:
ако към сълзите сте милостиви,
към вас зова!... Какво? Нима и ти
със мене коленичиш, скъпа моя?
Добре, ела! Небето ще ни чуе
или в дъха на своите въздишки
ще скрием слънцето му, както бива,
когато облаците го обхванат
във своите топящи се прегръдки!

МАРК

Говориш невъзможното, мой братко!
Недей изпада във такава крайност!

ТИТ

Нима не е безкрайна горестта ми —
защо поставяш изблика ѝ в рамки?

МАРК

Бъди все пак и в жалбите разумен!

ТИТ

Ако намирах разум в таз беда,
тогаз и сам разумен бих бил, да!
Но щом небето плаче, как земята
да не лудей в потоци и въртопи?
Щом вихрите бушуват, как морето
и то да не издува пянна гръд?
А ти, о, Марк, от мене искаш разум!
Морето аз съм — чувай как се носят
въздишките й горестни към мен!
Земята аз съм — тя е сводът в сълзи!
Тогаз природно е да се вълнувам,
тогаз природно е да съм залят
от наводнения и от потоци,
защото, щом в сърцето ми скръбта
не се побира, то ще я избълва
като пияница. Не ме възпирай!
Тоз, който губи, прав е да си търси
отдушник във горчивите слова!

Влиза пратеник, носещ две глави и една ръка.

ПРАТЕНИКЪТ

Добри Андроник, зле възнаграден си
за храбрата ръка, която прати
на царя ни. Това са тук главите
на благородните ти двама сина,
а туй е твоята ръка, която
той връща ти със присмех към скръбта ти
и с гавра над показаната твърдост.
И, вярвай, туй по-силно ме измъчва
от спомена за края на баща ми!

Излиза.

МАРК

На Етна жарът нека да изстине,
сърцето ми ще бъде огнен кратер!
Не, мъка като таз не се понася!
Съчувствието ни помага малко,
но присмехът в скръбта е двойна смърт!

ЛУЦИЙ

Как може зрелище да ни направи
така дълбока рана, а животът
през нейния отвор да не излитне;
да носи още името „живот“,
като е дишане и само толкоз?

Лавиния целува Тит.

МАРК

О, бедната ми, твоята целувка
без полза е за него като ручей,
покрит от лед за жадната змия!

ТИТ

Кога ще свърши този страшен сън?

МАРК

Самоизмамо, бягай! Тит, умри!
Не сън е туй, а правда. Виж главите
на своите нещастни синове;
осакатената си дъщеря;
ръката си отсечена; сина си —
изгнаник, пребледнял пред тази гледка;
и мене, брат ти, който ти говори,
безчувствен като статуя от камък!
Не, няма вече да те утешавам!

Скуби среброто си, гризи със зъби
единствената си ръка и нека
туй зрелище завинаги затвори
очите ни, измъчени от плач!
Сега е време да бушуваш. Хайде!
Защо стоиш безмълвен?

ТИТ

Ха-ха-ха!

МАРК

Защо се смееш? Нищо смешно няма!

ТИТ

Какво да правя? Нямам вече сълзи.
И после мъката е враг за мен —
очите ми тя иска да превземе,
та да ѝ плащат влажна дан, додето
останат слепи. А тогава как
ще найда Пещерата на мъстта?
Защото тези две глави ми казват,
че няма до блаженството да стигна,
преди да бъдат всички тез злодейства
натъпкани в гърлата на онези,
които са ги сторили!... Сега
да видим какво има да се прави.
Обиколете ме, печални люде,
та поотделно да се закълна
пред всекиго, че ще мъстя за него!
Заклех се! Братко, пристъпи насам!
Вземи една от тези две глави —
на мен една за таз ръка ми стига.
Лавиния, във сгънатите лакти
носи отсечената ми ръка!
А ти, изгнанико, по-бързо бягай,
върви при готите, сбери войски
и ако ме обичаш, както вярвам,

в обятията бащини ела!
Сега върви — тук чакат ни дела!

Излизат всички освен Луций.

ЛУЦИЙ

Прощавай, скъпи татко, най-злочестни
от всички, някога живели в Рим!
Прощавай, Рим, и чакай да се върна —
оставям ти в залог човеци, чийто
живот по-мил ми е от моя собствен!
Прости и ти, Лавиния! Бих искал
да станеш пак, каквато беше, мила...
Но млък! Сега, сестрице, аз и ти
сме само отмъстителни мечти!
Ако е Луций жив, ще дойде време
за Сатурнин и гордата Тамора
да просят пред вратите на града
като преди Тарквиний^[31] и жена му!
Към готите тогава да вървим,
а след това — с войски от тях — към Рим!

Излиза.

---

[31] Тарквиний — наречен Горди. Легендарен цар на Рим, с чието изгонване — ок. 510 г.пр.н.е. — било сложено начало на римската република. Лукреция — съпруга на знатния римлянин Публий Колатин, живяла през VI в.пр.н.е. Обезчестена от сина на цар Тарквиний, Секст, тя се самоубила, след като взела клетва от своя баща и от Юний Брут, че ще отмъстят за нейната смърт; нещо, което те сторили, като изгонили Тарквиний и установили римската република.

↑

ВТОРА СЦЕНА

Рим. В дома на Тит. Наредена трапеза.

Влизат Тит, Марк, Лавиния и Малкият Луций.

ТИТ

Така, така. Насядайте! Но яжте
не повече, отколкото е нужно,
за да сме силни за мъстта, която
на враговете си ще въздадем.
Ти, Марк, бъди добър и развържи
печалния венец на тез ръце,
които сплел си пред гърдта си, братко.
Ний двама с дъщеря ми сме безръки
и нямаме какво да скръстим в знак
на тежка скръб. Но моята десница
помага ми все пак и щом сърцето
измъчено започне да се блъска
във тясната си клетка, аз, ей тъй,
го удрям да кротува...

Към Лавиния.

А пък ти,
ням образ на скръбта, която само
със знаци разговаряш, ти не можеш
сърцето си така да усмиряваш,
когато то разтупа се от горест.
С въздишки и със стонове плаши го
или стисни във зъбите си ножче
и се бодни дълбоко чак до него,
така че сълзите, които рониш,
да капят в раната и да удавят
това ридаещо във теб глупаче!

МАРК

Но, братко, ти я учиш да посегне
на себе си, наместо във скръбта ѝ
да ѝ дадеш ръка!

ТИТ

„Ръка?“ „Посегне?“

Нима и ти си полудял от скръб?
Аз само имам право да лудея!
Какво „посягане“? Каква „ръка“?
Защо Енея караш да разказва
за втори път как Троя изгоряла?^[32]
Не казвай думи, свързани с „ръце“,
които спомнят ни, че те ни липсват!...
Какви ги бърбля! Сякаш ако Марк
не бе изрекъл думата „ръка“,
не бих си спомнил, че съм еднорък!
Да седнем! Пиленце, вкуси от туй!
За пиене май няма. Чуй я, Марк!...
Аз схващам вече немите ѝ знаци —
тя обяснява ни, че пие само
напитката, която горестта
изстискава от очите ѝ и лее
по бледите ѝ бузи! Жалбо няма,
речта ти ще изуча, както схимник
по памет знае своите молитви!
Ти няма да въздъхнеш, ни въздигнеш
ръце осакатени към небето,
ни коленичиш, ни очи затвориш,
без аз от твоите знаци да извадя
най-точна азбука, за да разчитам
по буквите ѝ всяка твоя мисъл!

МАЛКИЯТ ЛУЦИЙ

Недей да охкаш, дядо! Разкажи
на лелка нещо смешно, да не плаче!

МАРК

Горкичкото, съчувства на старика
и хленчи, като вижда как той страда!

ТИТ

Мълчи, ластарче — от сълзи прорасло,
ти скоро ще изгниеш от сълзи!

Марк удря с нож по чинията си.

Какво удари, Марк?

МАРК

Муха. Убих я.

ТИТ

Кръвнико, вълн! Сърцето ми разкъсваш!
Очите ми са сити от злодейства.
Позорно е за Титовия брат
невинни същества да умъртвява.
Отивай си! Не си от моя род!

МАРК

Но, братко, само за една муха?...

ТИТ

Как каза? „Само?“ Как си мислиш ти,
мухата няма ли баща и майка?
Как тъжно със крилцата си златисти
ще бръмнат те във въздуха, горките!
Нещастната мушица,
дошла е да зарадва с весел бръм
обяда ни, а ти я умъртви!

МАРК

Прости ми, братко мой, но таз муха
бе черна като мавра на Тамора
и просто не можах да се стърпя.

ТИТ

О-о-о!

Тогава ти прости ми, че сгълчах те,
когато си извършил добрина!
Дай ножа си! Дай, дай да я накълцам,
представяйки си, че е маврът, който
нарочно е дошъл да ме отрови!

Удря по чинията.

Това за теб! Това пък за Тамора!
Ах, мерзка душо!
Не сме дотам дошли, че да не можем
да смачкаме една муха, която
дошла е тук под образа на мавър!

МАРК

Нещастникът! От скръб се е побъркал
и взима своите призраци за правда!

ТИТ

Раздигайте!... Лавиния, ела
във стаята ми, да ти прочета
печални приказки от старо време...
Ела и ти! Очите ти са млади —
когато погледът ми се премрежи,
момченцето ми, ти ще продължиш.

Излизат.

---

[32] „... Енея... как Троя изгоряла“ — Своя разказ за преживените беди Еней започнал според „Енеидата“ с думите: „Царице, ти ме караш да преживея отново неописуеми страдания!“ ↑

ЧЕТВЪРТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Рим. Пред дома на Тит.

Влизат от едната страна Малкият Луций, който бяга с книги под ръка от гонещата го Лавиния; от другата страна — Тит и Марк.

МАЛКИЯТ ЛУЦИЙ

На помощ, дядо! Леля ми ме гони!
Не мога да я разбера защо!
Виж, дядо Марк! На, ето я, пак иде!

МАРК

Ела тук, Луций! Бива ли така
да се боиш от леля си, детенце!

ТИТ

Тя много те обича, нали знаеш!

МАЛКИЯТ ЛУЦИЙ

Да, знам, когато беше татко в Рим,
ний много си играехме със нея.

МАРК

Какво ли ни разказва с тези знаци?

ТИТ

Не бой се, чадо!... Нещо изразява...
Виж, Луций, все към тебе се обръща!
Приканва те да идеш нейде с нея!
Корнелия^[33], детенце, не е чела
на Гракхите тъй често, както тя
четеше ти из римските поети
и от „Оратора“ на Цицерон!

МАРК

Не можеш ли отгатна какво иска?

МАЛКИЯТ ЛУЦИЙ

Не, дядо Марк! Но може да е луда,
защото дядо казваше преди,
че мъката докарвала до лудост,
и чел съм, че с троянската Хекуба
тъй станало. Затуй ме хвана страх,
макар да знам, че леля ме обича
тъй силно, както бедната ми майка,
и само ако подлудее, може
да иска да ме плаши... Може би
съм хвърлил книгите си и побягнал
без нужда, лельо, моля те, прости ми
и ако дядо Марк ни придружи,
готов съм с теб да дойда, дето искаш!

МАРК

И аз готов съм.

ТИТ

Какво, Лавиния? Виж, виж я, Марк,
как рови се в разхвърляните книги!
Изглежда, търси някоя от тях!...
Коя, девойко?... Разтвори ги, Луций!...
Но ти си твърде учена за тези —
ела в библиотеката ми, скъпа,
скръбта си да залъгваш там, додето
не ни посочи пръстът на небето
палача ти... Защо ръце сакати
издига тя така, една след друга?

МАРК

Навярно се опитва да ни каже,
че той не е бил сам! Или ги вдига,
за да измоли от небето мъст!

ТИТ

Я, Луций, виж каква е тази книга,
която се опитва да отвори!

МАЛКИЯТ ЛУЦИЙ

Това ми е подаръкът от мама —
Овидиевите „Метаморфози“^[34].

МАРК

От обич към покойната навярно
избрала е сред всички тъкмо тях.

ТИТ

Не, вижте я! Как трескаво прелиства!
Да ѝ помогнем!... Дъще, какво търсиш?...
Това е разказът за Филомела,
насилена от подлия Терей!
Боя се, че насилие е скрито
и в дъното на твойта злополука!

МАРК

Я, виж я, Тит! Тя търси нещо в текста!

ТИТ

Лавиния, нима и ти била си
нападната, насилена без жалост,
озлочестена като Филомела
в самотен, мрачен, грозен пущинак?
Да! Да! Едно такова кътче помня
в гората, дето ходихме на лов —
защо ни беше! — от което сякаш
поетът е копирач своя стих,
така природата го бе създала
за изнасилвания и убийства!

МАРК

Защо ще го създава, ако не
защото боговете се развличат
с човешките трагедии?

ТИТ

О, дъще,
тук свои сме, със знаци покажи ни
кой римлянин посегна върху теб?
Не е ли дело туй на Сатурнин,
като Тарквиний стана си напуснал,
за да лиши Лукреция от чест?

МАРК

Седнете тука, племеннице, братко!...
Палада, Юпитер и Аполон^[35]
съвет ми дайте как да разгадая
злодейството!... Лавиния, виж тука!

Пише по земята с пръчка, която крепи с уста и движи с краката си.

Тук пясъкът е гладък. Направлявай
таз пръчка като мене! Ето, виждаш?
Написах името си без ръце...
Проклет да бъде, който ни докара
до туй така да пишем!... Хайде, пиле,
чертай и ни разкрий, което Бог
би искал да разбули за мъстта ни!
Небето твоето перо да води,
та да узнаем цялата ти болка
и мерзките виновници за нея!

Лавиния пише по земята, като крепи пръчката с уста и я движи с осакатените си ръце.

Четеш ли, братко? Тит, какво написа?

ТИТ

„Хирон. Деметрий. Stuprum^[36]“

МАРК

Таморините синове са, значи,

извършили това ужасно дело.

ТИТ

„Magni Dominator poli,
tam lentus audisscelera? Tam lentus vides?“^[37]

МАРК

Владей се, братко, въпреки че, знам,
тез букви на земята са способни
да тласнат най-спокойните към бунт
и да изтръгнат вопли от дечица!
Коленичете трима като мен!
Ти, братко мой! Лавиния, ти също!
И ти, о, Луций наш, надежда скъпа
на римския ни Хектор^[38] — на колене!
Да си дадем един на други клетва —
като оназ, която Юний Брут^[39]
положи със бащата и съпруга
на чистата Лукреция, когато
разкри им тя ужасния си срам —
със хладен ум във кървава разправа
да отплатим на извергите готски
или — не го ли сторим — да умрем
в срама от неизпълненото слово!

ТИТ

Това без друго, ако знаеш как;
но искаш ли мечетата да хванеш,
внимавай майка им да не подуши;
защото тя е близка със лъва
и легнала по гръб, играе с него,
додето хубавичко го приспи,
и после прави туй, което ще.
Новак-ловец си, Марк. На мен ги дай!...
Но първо плочка бронзова ще взема,
със връх стоманен трите й слова
ще врежа в нея и ще я запазя;

че този пясък северният вятър
ще го издуха в миг като листата
със предсказанията на Сивиля^[40],
и де ще е заветът ѝ тогаз?
Какво ще кажеш, Луций?

МАЛКИЯТ ЛУЦИЙ

Аз ще кажа,
че ако бях голям, ги бих настигнал
и в спалнята на майка им! Тез роби,
тез кучета край римската трапеза!

МАРК

Така е, внучето ми. Твоят татко
е правел точно тъй със враговете
на своята непризнателна родина.

МАЛКИЯТ ЛУЦИЙ

И аз ще бъда също като него!

ТИТ

Ела във оръжейната ни, чадо,
да те снабдя с подаръци, които
ще отнесеш от мен на синовете
на нашата императрица... Хайде!
На дядо си не искаш да помогнеш?

МАЛКИЯТ ЛУЦИЙ

Ще им помогна с нож в корема, дядо!

ТИТ

Не тъй, момчето ми! Не е тоз пътят.
Ела с мен, дъще! Марк, пази дома ни!
Ний с Луций ще отидем във двореца,
да, да, и там ще ни окажат почест.

Излизат всички без Марк.

МАРК

О, небеса, как слушате безстрастно
добрият да ридае? Марк, помагай
във лудостта на брат си, който има
по-малко резки вражески на щита,
отколкото следи от скръб в сърцето,
а тъй добър е, че не иска мъст!
Но щом не иска той, тогава ти,
небе, за Тит Андроник отмъсти!

Излиза.

---

[33] *Корнелия* — майка на братята Гракхи (II в. пр. н. е.), двамата доблестни римски трибуни, които тя възпитала в любов към отечеството и народа си. ↑

[34] „... *Овидиевите «Метаморфози»*“... — прочута поема, съставена от митологически предания, на римския поет Публий Овидий Назон (43 г. пр. н. е. — 17 г. н. е.). ↑

[35] *Палада... Юпитер... Аполон* (мит.) — Атина Палада е гръцка богиня на мъдростта и занаятите; Юпитер е върховният бог на римляните; Аполон е богът на светлината и изкуствата у гръците. ↑

[36] „*Stuprum*“ (лат.) — обезчестяване. ↑

[37] „*Magni Dominator poli, tam lentus audisscelera? Tam lentus vides?*“ (лат.) — „Велики владетелю на небето, тъй бавно ли чуваш престъпленията, тъй бавно ли ги виждаш?“ — цитирани свободно стихове от „Хиполит“ на Сенека. ↑

[38] *Хектор* — син на троянския цар Приам, един от главните герои на Омировата „Илиада“. ↑

[39] *Юний Брут* — легендарен освободител на Рим от игото на Тарквиниите и основател на републиката. ↑

[40] *Сивила* — нарицателно име за някои жени, на които древните римляни приписвали пророчески дарби. Най-прочутата от тях била, според легендата, Кумейската Сивила (от гр. Куме в Южна Италия), която доживяла до седемстотингодишна възраст. Легендарните „свитьци на Сивилата“, които съдържали пророчества за

съдбините на Рим, се пазели в Капитолия, но по-късно изчезнали при неизвестни обстоятелства. ↑

ВТОРА СЦЕНА

Рим. В двореца.

Влизат от едната страна — Арон, Хирон и Деметрий, а от другата — Малкият Луций, носещ сноп мечове и свитък.

ХИРОН

Това е Луциевото хлапе —
изпратено е, явно, с вест при нас.

АРОН

Да, с луда вест от лудия му дядо.

МАЛКИЯТ ЛУЦИЙ

Велможи римски, нося ви смирено
сърдечния привет на Тит Андроник...

Настрани.

Небето да ви смачка като въшки!

ДЕМЕТРИЙ

Благодарим ти много, сладки Луций,
какво ни носиш?

МАЛКИЯТ ЛУЦИЙ (настрани)

Туй, че сте разкрити
и двамата като злодеи гадни,
това ви нося!...

На глас.

Дядо ми ме праща
с най-ценното от своята оръжейна
във дар на вашата почтена младост,
велико упование на Рим.
Тъй каза да ви кажа — тъй ви казвам.

Подаръка му скромен приеете,
така че, ако нужда се отвори,
да бъдете добре въоръжени.
С това оставям ви...

Настрани.

... мръсници подли!

Излиза.

ДЕМЕТРИЙ

Я гледай! Свитък. Целият изписан.
Да видим!
„Integer vitae, scelerisque purus
Non eget Mauri jaculis, nec arcu.“^[41]

ХИРОН

Това е от Хораций. Знам добре.
В граматиката учихме го, помня.

АРОН

Да, точно. От Хораций е. Улучи...

Настрани.

Но и с граматика, магаре щом си...
Добра шега! Старикът е отгатнал
вината им и мечове им праща,
увити в остри стихове, които
пробождат ги, без те да се досещат.
Да беше моята Тамора тук,
би оценила Титовия намек.
Но нека си почива още малко
във своите покои без покой...

На глас.

Е, казвайте: не ни ли е довела
звезда щастлива в Рим, щом, чужденци

и даже пленници, се извисихме
до царски сан? Изпитах жива радост
да смърря пред вратата на двореца
трибуна Марк в присъствие на брат му.

ДЕМЕТРИЙ

Аз — двойна, като гледам брат му с разни
подаръци така да ни се мазни!

АРОН

Не е ли прав човекът? Ти, Деметрий,
не беше ли любезен с дъщеря му?

ДЕМЕТРИЙ

Дай Боже над хиляда като нея
да мога своята похот да излея!

ХИРОН

Каква добра молитва!

АРОН

Липсва само
царицата — за да рече: „Амин!“

ХИРОН

За десет хиляди тя би го рекла!

ДЕМЕТРИЙ

Да идем да помолим небесата
да облекчат родилните й мъки.

АРОН (*настрани*)

Вий дяволите по-добре молете —
зарязаха ни вече боговете!

Тръбен звук.

ДЕМЕТРИЙ

Защо е този знак на Сатурнин?

ХИРОН

По всяка вероятност има син.

ДЕМЕТРИЙ

Стой! Някой иде!

Влиза Дойка, носеща черно пеленаче.

ДОЙКАТА

Извинете, моля,
да сте видели мавра нейде тук?

АРОН

Пред теб е той, освен ако е друг.
Това съм аз, Арон. Защо ти трябвавам?

ДОЙКАТА

Загубени сме, доблестни Ароне!
Помагай или свършено е с теб!

АРОН

Какво мяука там? Какво си скрила
в това вързопче, а?

ДОЙКАТА

Това, което
бих искала да скрия от небето —
срама на нашата императрица,
бедата за великия ни Рим!
Царицата ни се освободи...

АРОН

Че кой я е затварял!

ДОЙКАТА

Никой. Казвам
„освободи от бременност“.

АРОН

Така ли?
Да я поживи Бог! Какво й прати?

ДОЙКАТА

Един чер дявол!

АРОН

Тъй ли? Аз си знаех
че е голяма дяволица! Ха!
Чудесна рожба!

ДОЙКАТА

Грозна, гадна рожба!
На, виж го — отвратителен жабок
сред белите чада на този климат!
Императрицата ти го изпраца —
понеже с твой печат е — да го кръстиш
по мавърски със кривия си нож!

АРОН

Мълчи, мръсницо!... Цветето на татко,
какво, че си ми черно като сажди —
и тъй си ми красиво!

ДЕМЕТРИЙ

Злодей, какво си сторил?

АРОН

Не ми се стори лошо.

ХИРОН

Със майка ни ти спал си!

АРОН

Не съм и мигвал даже!

ДЕМЕТРИЙ

И с туй си я разсипал, черен изверг!

Проклет да е злокобният ѝ избор!

Дано издъхне уродът ти, демон!

ХИРОН

Той няма да живее!

АРОН

Той няма да загине!

ДОЙКАТА

Ще трябва, мавр-! Майка му го иска.

АРОН

Добре тогаз. Но никой друг, сам аз
ще съм палач на своята плът и кръв!

ДЕМЕТРИЙ

Дай, дай го това попово лъжиче,
да го нанижа с меча си на шиш!

АРОН

Но първо моят тук ще те изкорми!...

Назад и ти, злодей!... Братоубийци!

Кълна се във свещиците небесни,

които светеха така сияйно,

когато този момък бе зачеван,

че ятаганът ми ще посече

тогова, който дръзне да припари

до моя първородник и наследник!

Заклевам се, че нито Енцелад^[42]
със страшната си шайка от титани,
ни Херкулес, ни богът на войната
от моята прегръдка ще изтръгнат
таз ценна плячка!... Черното ще хулят!
Пъзливи руменеещи хлапаци!
Варосани стени! Кръчмарски фирми!
Катраненият цвят е най-добрият,
защото побеждава всички други!
Безкрайните води на океана
не могат да отмият чернотата
от плавките на лебеда, макар че
той непрекъснато ги плакне в тях!...
Кажи на майка му, че съм на възраст,
която знае своето да опазва,
а да му мисли тя какво да казва!

ДЕМЕТРИЙ

И своята господарка ще изложиш?

АРОН

Тя, господарката е господарка,
а туй съм аз самият! Ей го, живо
подобие на мойта мощ и младост!
Аз него от цял свят ще го опазя,
дори и някой в Рим да си пострада!

ДЕМЕТРИЙ

Но туй ще е за майка ни позор!

ХИРОН

Ще я презират всички във града!

ДОЙКАТА

И царят ще я обрече на смърт!

ХИРОН

От свян червя се, щом си го помисля!

АРОН

Това е то да имаш светла кожа!
Тфу, цвят-предател, който разгласява
сърдечните ви замисли и тайни!
Виж, тоз юнак, изпечен в друга пещ!
Я, гледайте го, черния мошеник
как смее се, като че ли ми казва:
„Ей, дърто, аз съм твой!“ Но той е също
ваш брат, изхранен от кръвта, която
и вас е хранила; освободен
от същата утроба, във която
сте чакали затворени и вие;
да, брат, и от безспорната страна,
макар да носи личния ми знак!

ДОЙКАТА

А на царицата какво да кажа?

ДЕМЕТРИЙ

Ароне, измисли какво да правим!
Съгласни сме детето да живее,
ако това не навреди на нас.

АРОН

Тогаз да седнем и да поразмислим...
Там стойте! Аз и син ми сме нащрек...
Така! Сега приказвайте спокойно!

ДЕМЕТРИЙ

Кажи, кой още е видял детето?

АРОН

Виж, туй е друго. Ако сме в съюз,
аз ставам агънце. Но щом ме дразнят,
глиганът бесен, скалната лъвица,

морето бурно са далеч по-кротки
от гневния Арон!... И тъй, да чуем:
кои жени видели са детето?

ДОЙКАТА

Корнелия, която го пое,
царицата и аз — ний трите само.

АРОН

Родилка, баба, дойка — никой друг?
Кажи на майка му, че тайна има,
ако я знаят двама, не и трима!

Убива Дойката.

„К’ви, к’ви са тез неща? — свинята квикна,
когато я приготвяха за шиша.“

ДЕМЕТРИЙ

Умря! Защо я умъртви, Ароне?

АРОН

Предпазна мярка. Трябва ли да бъде
оставена, за да раздрънка всичко,
една устата сплетница? Не, драги!
Сега узнайте целия ми план:
На моя сънародник Мулитей,
живеещ близо тук, жената вчера
добри момче, по-светло и от вас,
защото се е метнало на нея.
Вървете, намерете ги и дайте
пари на майката и обяснете
на двамата, че тяхното дете
ще се издигне много и ще стане
наследник на престола, ако бъде
подставено на мястото на мойто,
за да избегнем бурята в двореца.
И нека царят ни си го подруска!

Аз таз я изцериx. А вие двама
по-бързо заровете й трупа —
полето ей го, вий сте здравеняци.
А после бабата ми изпратете —
изчезне ли след дойката и тя,
жените в двора нека да си дрънкат.

ХИРОН

Ти тайните си, виждам, не разгласяш
по вятъра, Ароне.

ДЕМЕТРИЙ

И Тамора —
и ний за нея — ти благодарим.

Излизат.

АРОН

Сега напред със лястовича скорост
към готите. На тях ще поверя
съкровището си и ще се свържа
с приятелите на Тамора... Хайде,
дебелост разбойнико, със мен!
Ти вкара ни във сума ти беди,
но аз със ягодки ще те храня,
със суроватка, с корени, с извара,
ще спиш в колиби, от кози ще сучиш
и ще ми станеш мъж и пълководец!

Излиза.

---

[41] „*Integer vitae... nec arcu...*“ (лат.) — „Който води праведен живот и е чист от престъпления, не се нуждае от мавърски копия и лък...“ — цитат от „Одите“ на римския поет Квинт Хораций Флак (65 г.-8 г.пр.н.е.). ↑

[42] *Енцелад* (мит.) — гигант, взел участие в бунта на титаните срещу Зевс. ↑

ТРЕТА СЦЕНА

Улица в Рим.

Влизат Тит, носещ стрели с прикрепени към тях писма, Марк, Публий, Малкият Луций и други с лъкове.

ТИТ

Марк, идвай! Вий, приятели, насам!
Я покажи как стреляш, Луций младши!
Опъвай здраво и ще долети.
„Terras Astraea reliquit“^[43]. Напусна
земята на божествената Правда.
Нали си спомняш, Марк, за този стих?...
Вий лъковете опънете, хайде!
А вий, приятели, във океана
ловете я със въдици и мрежи!...
Но не, аз знам, че Правда в него има
не повече, отколкото на суша...
Да, Публий и Семпроний, дано вие
успеете! С лопати и със кирки
копайте до сърцето на земята
и стигнали подземните царства,
кажете на Плутон^[44], че Тит Андроник
от него чака Правдата след всички
нещастия, които е изсипал
над него непризнателният Рим...
Ах, Рим! Да, да, аз сторих го нещастен,
когато го подучих да приеме
тоз, който днес е тъй свиреп към мен...
Вървете и внимавайте! Търсете
във бойните галери — току-виж,
тоз подъл цар я пратил по море
в изгнание. Тогава ние с вас
ще има да подсмърчае за Правда!

МАРК

О, Публий мой, не е ли страшна мъка
да гледаме как чичо ти безумства?

ПУБЛИЙ

Затуй, о, татко, трябва да го пазим,
така че всяка негова прищявка
да бъде обкръжена с нежна обич,
додето времето даде му цар.

МАРК

Не, цар за неговата мъка няма,
освен да сключим с готите съюз
и да накажем в кървава война
тоз град за злата му неблагодарност
и Сатурнин за черната му власт.

ТИТ

Е, казвай, Публий! Казвайте, копачи!
Намерихте ли я във дън земя?

ПУБЛИЙ

Не, чичо, но Плутон ни отговори,
че можел вместо нея да ти прати
Мъстта от ада. Правдата била
заета с Юпитер във небесата
или пък другаде, така че ти
ще трябва да я чакаш доста дълго.

ТИТ

Не е добре от негова страна
да ме залъгва тъй. Аз ще се гмурна
в пламтящите му адски езера
и за петите ще я извлека
от Ахерон^[45]! О, Марк, не сме ний кедри,
не сме циклопи^[46] — дребни сме на ръст,

ала гръбнакът ни е от стомана —
макар да се превива под теглото,
което мъчно се издържа, братко! —
и щом по таз земя, а и във ада
я няма Правдата, тогава ние
ще се обърнем към небето горе,
да ни я спусне, за да възмезди
неправдите, които сме понесли!
Започвай, Марк! Добър стрелец си, знам те.

Раздава стрелите.

Ad Jovem Ad Apollinem — за вас!
Ad Martem^[47] е за мен! За вас, момци,
са тези до Палада и Меркурий!^[48]
Кай, ти изстреляй тази до Сатурн^[49]!...
Не Сатурнин, защото, ако сбъркаш,
ще похабиш стрелата си... Да почнем!
Кълна се, че добре съм ги написал,
и няма бог, останал без писмо!

МАРК

Приятели, целете се в двореца!
Да поразим надменността на царя!

ТИТ

Е? Стреляйте!... Отлично, Луций, право
в онуй на Девата! Сега в Палада!

МАРК

Прехвърлих цяла миля зад Луната.
Навярно вече Зевс го е прочел.

ТИТ

Ха-ха! Какво направи, Публий, Публий!
Улучи — гледай — рога на Телеца!

МАРК

А той, вбесен от точния му изстрел,
тъй кюсна със рогата си Овена,
че неговите паднаха в двореца
и кой ще ги намери, ако не
императрициният чер арапин?
А тя се изкикоти и му каза
да ги даде подарък на мъжа ѝ.

ТИТ

Чудесен дар! Да му помага Бог!

Влиза Селяк, носещ два гълъба в кошница.

Вестител от небето! Писмоносец!
Е, казвай, драги! Правдата къде е?
Защо си без писма? Какво ти каза
Зевс, Юпитер, Великият Кронид^[50]?

СЕЛЯКЪТ

Кой? Кромидът ли? Казва, че след седмица трябва да го вадим.

ТИТ

Питам те: какво каза Юпитер?

СЕЛЯКЪТ

Виноват, господарю, но с никакъв Питер нямам запознанство. Не ни се е случвало да сме на чашка с такъв.

ТИТ

Нима не си носител на вести от Горе?

СЕЛЯКЪТ

Не, аз съм носител на птици „отдолу“. Тръгнал съм да подмажа народния трибун с тези два гълъба, та да потули една кавга между вуйчо ми и един слуга на императора.

ТИТ

Значи, не идеш от небето?

СЕЛЯКЪТ

Не думай, уважаеми! Още не съм бил там и опазил ме Господ от такова нахалство: да се натискам тъй млад за толкоз високо място!

МАРК

Братко, това е отличен случай да пратиш прощението си и нека отнесе на императора и тези гълъби от твое име.

ТИТ

Слушай, ще можеш ли да връчиш на царя едно прошение?

СЕЛЯКЪТ

Аз — прошение на царя? Той трябва да прости на вуйчо ми!

ТИТ

Ела, мошенико! Не дрънкай много,
а занеси тез гълъби на царя!
Ще ти помогна някак да получиш
от него правосъдие. Дръж злато!...
Подайте ми мастило и перо!
Е, можеш ли да предадеш на царя
едно прошение?

СЕЛЯКЪТ

Да, господарю.

ТИТ

Тогава ето ти го тук. И когато се появиш пред него, първо трябва да коленичиш, да целунеш крака му, да предадеш гълъбите и след това да чакаш за отговор. Аз ще бъда наблизко. Само гледай да изпълниш всичко, както трябва.

СЕЛЯКЪТ

Ще го изпълня, уважаеми. Аз река ли...

ТИТ

Стой, стой! Нож имаш ли? Я дай да видя!
Увий го във прощението, Марк —
написал си го прекалено кротко...
И след като го предадеш на царя,
ела във моя дом, да ми докладваш
какво ти е отвърнал.

СЕЛЯКЪТ

Непременно.
Благодаря ти, знатни господарю!

ТИТ

Е, Марк, да тръгваме! След мене, Публий!

Излизат.

---

[43] „*Terras Astraea reliquit...*“ (лат.) — „Астрея напусна земята“ — стих от „Метаморфозите“ на Овидий. Астрея била богиня на справедливостта. ↑

[44] *Плутон* (мит.) — владетел на подземното царство на мъртвите според вярванията на древните гърци. ↑

[45] *Ахерон* (мит.) — река, която течала през подземното царство на мъртвите, у древните гърци. ↑

[46] *Циклопи* (мит.) — еднооки гиганти, които ковели неотразимите оръжия на боговете. ↑

[47] „... *Ad Jovem Ad Apollinem... Ad Martem...*“ (лат.) — „За Юпитер, за Аполон... за Марс...“ — адресати в случая са едновременно и боговете, и наречените на тяхно име планети. ↑

[48] *Меркурий* (мит.) — римски бог на търговците и крадците, съответстващ на гръцкия Хермес. ↑

[49] *Сатурн* (мит.) — римски бог на земеделието. Планетата, носеща неговото име, имала мрачно влияние върху хората. ↑

[50] *Кронид* (мит.) — название на Зевс (Юпитер), който бил син на бога Кронос, едно от най-древните доолимпийски божества. ↑

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

Рим. Пред двореца.

Влизат Сатурнин, Тамора, Хирон, Деметрий, знатни граждани и други. Сатурнин държи стрела, хвърлена от Тит.

САТУРНИН

Какви са тези гаври? Кой от вас
е виждал нявга римски император
да бъде тъй обиждан, дразнен, хулен,
и то защото е отсъдил право?
Каквото и сеячите на смут
да бръмкат във ухото на народа,
на вас и на небето е известно,
че спрямо синовете на Андроник
бе действано напълно справедливо
и строго по закона. Като тъй,
ако скръбта надвила е ума му,
нима сме длъжни ний да му търпим
прищевките, припадъците бесни,
лудешките му приливи на гняв?
Сега пък праща просби до небето!
На, вижте! Тази тука е до Зевс,
тез двете — до Меркурий и до Арес^[51],
а таз — до Аполон. И тез писма
се носят над града! Не е ли туй
открито обвинение към мен
и към Сената във несправедливост?
Не лошо хрумване, нали така?
Излиза, че във Рим законност няма.
Но ако жив съм, той и всички с него
ще разберат, че мнимата му лудост
не ще покрива вече тез обиди!
Да, той и всички с него ще узнаят,

че справедливостта е в Сатурнин
и щом задреме, той ще я събуди
и в своя гняв тя грозно ще накаже
най-гордия метежник на света!

ТАМОРА

О, милостиви господарю мой,
велики Сатурнине, мъжо скъпи,
владетелю на моите ум и чувства,
удръж гнева си, мъдро изтърпи
проявите на възрастта у Тит
и приливите бурни на скръбта му
по храбрите му синове, чиято
ужасна загуба е поразила
дълбоко бащиното му сърце!
По-мъдро е да му дадеш утеха,
отколкото обиди като тези
наляво и надясно да преследваш.

Настрани.

На умната Тамора тъй приляга
за всекиго да има дума блага,
но, Тит, в живеца те пронизах аз,
кръвта ти взех! Ако Арон успее,
тогава всичко е наред и ние
спокойно в пристана ще хвърлим котва!

Влиза Селякът.

Какво те носи, драги? Нас ли търсиш?

СЕЛЯКЪТ

Бога ми, вас, ако твоя милост ни е императорката.

ТАМОРА

Императрица би желал да кажеш.
Но онзи там е твоят император.

СЕЛЯКЪТ

Вярно, същият... Добра ти вечер, твоя милост! Господ и свети Стефан да са ти на помощ! Донесох ти писмо и чифт гълъби.

Сатурнин чете писмото.

САТУРНИН

Водете го! Веднага на въжето!

СЕЛЯКЪТ

И колко пари ще получа?

ТАМОРА

Върви, върви! Отиваш да те бесят!

СЕЛЯКЪТ

Да ме бесят? Господи, какъв поврат за моя врат!

Излиза, изведен от стражи.

САТУРНИН

О, гнусни, възмутителни обиди.
Нима ще понеса такава наглост?
Отлично зная кой го е изпратил.
Като че ли чадата му не бяха
наказани със смърт съвсем законно
зарад убийството на моя брат,
а аз съм ги заколил своеволно!
Негодник изфирясал! За косата
веднага тука да се довлече
без оглед на години и на знатност!
За таз последна гавра ще ти стана
аз сам палач, мизернико лукави,
помогнал ми да се издигна само,
за да командуваш и Рим, и мен!

Влиза Емилией.

Защо си развълнуван тъй, Емилий?

ЕМИЛИЙ

Опасност! На оръжие! До днеска
не е бил Рим тъй грозно застрашен!
Войска събрали, готите отново
са тръгнали към Рим за кръв и плячка!
Предвожда ги синът на Тит Андроник,
беглецът Луций, който ни заплашва,
че щял със Рим да стори туй, което
не се удаде на Кориолан^[52]!

САТУРНИН

Как? Вожд на готите — храбрецът Луций?
Таз вест смразява ме! От нея клюмвам
като трева от буря, цвят от мраз!
Сега нещастиято приближава.
Сам чувал съм — когато, преоблечен,
съм бродил из града — да се говори,
че Луций бил изгнан несправедливо
и че би трябвало да стане цар.

ТАМОРА

Не се страхувай! Рим е укрепен.

САТУРНИН

Така е, но народът е със Луций —
ще ме свали, за да постави него!

ТАМОРА

О, Сатурнине, възправи духа си
в съзвучие със властното си име!
Нима помръква слънцето от туй, че
прехвърчали мушици пред лика му?
Орелът горд на птичките не пречи
да цвъркат своето, защото знае,
че щом му зърнат сянката, и млъкват.

Туй можеш ти със римските бъривци.
Затуй вдигни глава и ми повярвай:
аз стария Андроник ще омая
със думички по-сладостно опасни,
отколкото стръвта е за шарана
и злата детелина за овцете —
едната, криеща жестока кука,
а другата, отравяща коварно.

САТУРНИН

Той няма да се съгласи за нас
да моли своя син.

ТАМОРА

Освен ако

Тамора за това помоли него!
Защото аз тъй зная да запълвам
ушите старчески със златни думи,
че даже той, нечуващ и безчувствен,
сърце и слух на мен ще подчини...

Към Емилиј.

Върви напред като посланик наш!
Кажи, че императорът желае
да преговаря с войнствения Луций,
и то във неговия бащин дом.

САТУРНИН

Но запази достойнство при това!
Ако за своята безопасност той
зложници желае, нека сам
определи кои да бъдат те.

ЕМИЛИЙ

Повелята ви ще изпълня точно!

Излиза.

ТАМОРА

Пък аз при Тит ще ида и изкусно
ще му въздействам да отцепи Луций
от готите. Царю, вдигни глава
и погребви страха си в мойта хитрост!

САТУРНИН

Върви, Тамора, и дано успееш!

Излизат.

---

[51] *Арес* (мит.) — гръцки бог на войната, съответстващ на римския Марс. ↑

[52] *Кориолан* — римски военачалник (V в. пр.н.е.). Недоволен от това, че не станал консул, той се свързал с неприятелите на Рим, но уговорен от майка си, пощадил родния си град, заради което бил убит от съюзниците си. Герой на едноименната трагедия на Шекспир. ↑

ПЕТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Равнина близо до Рим.

Влиза — с барабани и знамена — Луций, водач готски войници.

ЛУЦИЙ

Добри приятели, безстрашни войни,
от Рим ми пишат, че народът там
дълбоко мразел своя император
и пламенно желаел да ни види.
Затуй бъдете, вождове, каквито
ви сочат прозвищата — горди, твърди, —
и принудете Рим да ви плати
за всякоя вреда във тройна мяра!

ПЪРВИ ГОТ

О, сине смел на гордия Андроник,
наш трепет вчера — наша радост днес,
чиито подвизи блестящи Рим
възнагради с отритване и присмех,
на нас разчитай! Ний ще бъдем с теб
и като рой от жилещи пчели,
поведени във жарък летен ден
от вожда си към цветните поля,
ще отмъстим за тебе на Тамора!

ВСИЧКИ

Той каза туй, което ние мислим!

ЛУЦИЙ

Благодаря на него и на вас...
Какво е туй? Кого тоз воин води?

Влиза Арон, с детето в ръка, воден от Втори гот.

ВТОРИ ГОТ

Преславни Луций, отделил се малко
от редовете ни, за да разгледам
един порутен древен манастир,
додето взирах се в развалините,
дочух детински плач; пристъпих тихо
и долових как нечий мъжки шепот
с тез думи усмиряваше детето:
„Млък, черно мелезче! Мълчи, гардженце!
Ако не те издаваше цветът ти
чие си изтърсаче, ако беше
се метнало на майка си, глупаче,
аз щях да те направя император!
Ала от млечнобели бик и крава
теле такова черно рядко става.
Млък, копеле!“ — И после: — „Ще те дам
на мой доверен гот. Добре го знам —
ще те отгледа с обич, щом му кажа,
че рожба си на тяхната царица.“
Дочул тез думи, мечта си измъкнах,
изскочих зад зида, плених човека
и водя го, за да постъпиш с него
тъй, както ти намериш за добре.

ЛУЦИЙ

О, храбри воине, пленил си ти
самия дявол, който похити
ръката на баща ми, Тит Андроник!
Това е бисерът, омаял взора
на вашата царица^[53], а пък туй е
плодът проклет на жарката й сласт...
Е, казвай, къде носиш, белооки,
туй копие на адския ти образ?...
Мълчиш? Не чуваш? Глухоням си, значи?...
Въже! Да се обеси този дявол!
Хе там, на клона, без да губим време,

и редом с него — черното му семе!

АРОН

Детето — не! То има царска кръв!

ЛУЦИЙ

Но много и арапска!... Първо него,
та този урод чер да се измъчи
от гледката на сетния му гърч!
Подайте стълба!

АРОН

Само мен! О, Луций,
сина ми пощади и отнеси го
на майка му! Ако направиш туй,
ще ти разкажа чудеса, които
от полза ще ти бъдат; ако не,
каквото да ме правиш, ти от мене
ще чуеш само „Чума да ви тръшне!“

ЛУЦИЙ

Разказвай! Ако твоите чудеса
харесат ми, синът ти ще живее
и заповед ще дам да го отгледат.

АРОН

Да ти харесат ли? Бъди уверен,
че те душата ти ще изтерзаят,
защото я очаква повест, пълна
с убийства, престъпления, злочинства,
насилия, по-мрачни от нощта,
лъжи, лукавства, подлости, измами,
сами ужасни, а и дважд ужасно
изпълнени! И всички те ще бъдат
погребани със мене, ако ти
не изречеш пред мен, бащата, клетва,
че син ми ще живее!

ЛУЦИЙ

Говори!

Синът ти ще живее. Обещавам.

АРОН

Не, клетва дай, тогава ще говоря!

ЛУЦИЙ

В какво да се кълна? Ти в Бог не вярваш,
тогаз как вярва ще дадеш на клетва?

АРОН

И да не вярвам — както и не вярвам, —
какво от туй? Аз знам, че ти си вярващ
и носиш нещо, назовано „съвест“,
във себе си, със още двайсет верски
формалности и обреди там разни,
които — виждал съм те — спазваш строго;
затуй от тебе искам клетва, както
я бих поискал от глупака шут,
за който знам, че вярва в своята хлопка
и не пристъпва клетвата, която
е дал във нейно име. Закълни се
във който искаш бог, щом вярваш в него,
че няма да убиеш моя син,
а ще го храниш и ще го отгледаш —
без тази клетва ще мълча до гроб!

ЛУЦИЙ

Кълна се в своя бог, че ще го сторя!

АРОН

Така! Тогава, като първо, знай,
че майка му е вашата царица.

ЛУЦИЙ

Ах, сладострастница неутолима!

АРОН

Хе-хе! Това пред другото е просто
благочестиво дело. Знай, о, Луций,
че синовете й са тез, които
убиха Басиан и на сестра ти
честта, езика, китките отнели,
докараха я, както я видя.

ЛУЦИЙ

Наричай туй „докарване“, злодей?

АРОН

Нима не е „докарване“ това —
да я постегнат, да я поскъсят,
устата й да начервят? При туй
те сториха го със голяма радост...

ЛУЦИЙ

О, зверове, на тебе само равни!

АРОН

Е, да — понеже аз им бях наставник.
От майка си са толкоз похотливи —
това е ясно като коз в игра,
но че от мен са учили жестокост —
и туй се чувства като кучи зъб.
Но по-добре делата да говорят:
аз твоите две братчета подмавих
във дупката с трупа на Басиан,
пак аз написах онова писмо,
което твоят татко Тит намери,
и споменатото във него злато
скрих в заговор със вашата царица
и двамата й сина. Няма нищо —
дори най-дребно — пакостно за вас,

в което пръст лукав да нямам аз!
Излъгах аз баща ти за ръката
и щом добих я, скрих се и от смях
едва ли не се пукнах! След това
през дупчица в зида го наблюдавах,
когато с нея заедно получи
главите на двамината си сина,
и над сълзите му така се смях,
че просълзих се не по-зле от него!
Царицата и тя, като й казах
за тази смешка, щеше да припадне
от удоволствие и за отплата
обсипа ме с градушка от целувки!

ПЪРВИ ГОТ

И нямаш свян да казваш всичко туй?

АРОН

„Чер пес не се черви“ — тъй има дума.

ЛУЦИЙ

И за злините си не съжаляваш?

АРОН

Да, жално ми е, че не съм извършил
хиляда в повече. Проклинам дните —
макар че те са доста малобройни, —
в които съм пропуснал да извърша
поне една порядъчна злина:
едно убийство да не съм скроил,
насилил или план за туй подготвил,
невинни обвинил, фалшиво клел се,
до кръв другари да не съм смразил
и уморил добитък на бедняци,
хамбар подпалил и злорадо викнал:
„Стопанино, гаси го със сълзи!“
Такъв сам аз. Нерядко съм изравял

покойници от техните гробове,
когато у роднините им вече
скръбта е поугасвала, и нощем
пред техните врати съм ги изправял
със надпис върху кожата изрязан:
„Нима и в паметта ви съм умрял?“
Хиляда злодеяния съм сторил
тъй леко, както смачква се муха,
и мъчно ми е само, че не мога
да сторя десет хиляди от тях!

ЛУЦИЙ

Ах, дявол чер! Смъкнете го веднага!
За него тази смърт е твърде блага!

АРОН

Да вярвах в дяволите, бих помолил
на вечна служба да съм в ада, само
компания за да ви правя там
и със горчив език да ви измъчвам!

ЛУЦИЙ

Войници, запушете му устата!

Влиза Трети гот.

ТРЕТИ ГОТ

Безстрашни Луций, пратеник от Рим
пристигнал е с послание до теб!

ЛУЦИЙ

Да дойде тук!

Влиза ЕмилиЙ.

Приветствам те, ЕмилиЙ!
С какво послание те праща Рим?

ЕМИЛИЙ

Безстрашни Луций, готски пълководци,
чрез мене императорът на Рим
ви праща поздрав! Тъй като узнал е,
че ти, о, Луций, си извадил меч,
той кани те във твоя бащин дом
на разговор и чака да му кажеш
кои заложници да прати тук.

ПЪРВИ ГОТ

Какво ще каже нашият водител?

ЛУЦИЙ

Емилий, нека твоят император
заложници по собствен избор прати
на моя чичо Марк и на баща ми
и ний ще се явим... Тръби за поход!

Тръбен сигнал. Излизат.

---

[53] „... Това е бисерът, омаял взора на вашата царица“ — фраза, свързана с английската поговорка „За светлата жена черният мъж е бисер.“ ↑

ВТОРА СЦЕНА

Рим. Пред Титовия дом.

Влизат преоблечени Тамора, Деетрий и Хирон.

ТАМОРА

В туй странно и ужасно облекло
ще се явя пред Тит и ще му кажа,
че съм самата Мъст, дошла при него
да му помогне да си отмъсти.
Чукнете на работната му стая,
където казват — в самота обмислял
нечувани кроежи за разплата,
и му кажете, че Мъстта дошла е
със плач и смърт за всеки негов враг!

Чукат. Горе се появява Тит.

ТИТ

Кой там тревожи мойта самота?
Нарочно искате да ви отворя,
та плановете ми да излетят
и целият ми труд да се погуби!
Напразен опит — мислите ми тук са,
записал съм кроежа си със кръв
и всяка буква в него ще се сбъдне!

ТАМОРА

Дошла съм, Тит, за разговор със теб.

ТИТ

Не, нито дума! Аз съм еднорък —
не мога с жестове да си помагам.

С предимство ти си. Затова мълчи!

ТАМОРА

Би слязъл, ако знаеше коя съм.

ТИТ

Не съм побъркан. Зная те отлично.
Свидетел ми е таз ръка саката,
свидетел ми е туй писмо от кръв,
свидетел ми е туй чело във бръчки,
свидетели са ми тъгата ношна
и дневното страдание, че ти си
императрицата на Рим, Тамора!
Защо си тук? За другата ми китка?

ТАМОРА

Грешиш, нещастнико! Не съм Тамора.
Тя враг е твой, а аз съм твой приятел.
Мъстта съм аз, изпратена от ада,
за да наситя клюна на ума ти
със мръвките на грозната разправа.
Слез тук и дай ми прием на земята,
за кръв и смърт да поговорим с теб!
Знай, няма нийде пещера бездънна,
ни гола пустош, ни гора шумата,
тъй скришни, че ужасното Убийство
и грозното Насилие от мене
във тях да се укроят. Вред ги виждам
и те ме виждат също и треперят,
като им съсна името си: „Мъст!“

ТИТ

Наистина ли си Мъстта, дошла
да ми помогне срещу враговете?

ТАМОРА

Наистина. Слез тук и приеми ме!

ТИТ

Добре, но искам да те проверя;
Убийство и Насилие до теб са;
дай доказателства, че си Мъстга —
със колесницата си прегази ги
и твой колар ще стана и ще литна
със теб около земното кълбо!
Впрегни в колата си два врани коня,
които да я понесат така,
че във бърлогите им да застигнем
кръвниците и щом я натоварим
с главите им, от нея аз ще скоча
и пеш край колелата ѝ ще припкам
от първия Хиперионов лъч^[54]
до залеза на слънцето в морето,
и ден след ден ще върша тази служба,
ако убиеш тез двамина тук!

ТАМОРА

Не може. Те са мои помагачи.

ТИТ

Защо тогава се наричат тъй?

ТАМОРА

Защото имат служба да мъстят
на сторилите тези две злодейства.

ТИТ

О, Боже, колко много те напомнят
императрицините синове!
А ти — самата нея! Но аз зная,
на смъртните очите са неверни
и често лъжат ни. Аз ида, Мъст,
и моята прегръдка едноръка
ако ти стига, ще те взема в нея.

Скрива се.

ТАМОРА

Съгласие съгласно с лудостта му!
Сега, с каквото да река да храня
причудите на болния му мозък,
подкрепяйте ме вие в своите речи,
защото той ме смята за Мъстта
и аз, използвайки таз луда вяра,
ще го накарам да извика Луций;
а той щом дойде, ще го задържа
на пиршеството и ще изнамеря
в туй време някакъв нетруден способ
да пръсна лекомислените готи
или поне да ги смразя със него...
Пристига! Влизам в ролята на Мъст!

Влиза Тит.

ТИТ

Отдавна чакам те във самота.
Добре дошла във скръбния ми дом,
свирепа Фурио^[55] и вие също,
Убийство и Насилие, здравейте!
Как силно ми напомня външността ви
царицата и двамата й сина!
Да имахте отнейде един мавър!
Нима не се намери в ада дявол,
подобен нему? Нашата царица
без своя черен бяс не прави крачка,
така ще щом си в ролята й, трябва
един придворен дявол и за теб.
Но може и така. Какво ще правим?

ТАМОРА

Какво от нас желаш, Тит Андроник?

ДЕМЕТРИЙ

Убиец посочи ми, ще го смачкам!

ХИРОН

Насилник назови ми, ще го стрия!

ТАМОРА

Хиляда изброи ми, от които
си бил онеправдан кога да е,
и аз ще ги избия до последен!

ТИТ

Огледай се из тоз порочен град
и видиш ли свой двойник, порази го,
добро Убийство — той ще е убиец;
върви със него и съзреш ли също
човек да ти прилича — умъртви го,
добро Насилие — насилник той е;
върви и ти със тях и във двореца
царица щом съгледаш, придружена
от черен мавър — ще я разпознаеш
по туй, че е във всичко като теб —
добричка Мъст, безжалостно убий ги:
те жал не знаеха към мен и моите!

ТАМОРА

Добре ни учиш и ще го направим.
Ала бъди добър, о, драги Тит,
прати писмо до своя храбър Луций,
повел към Рим войска от диви готи,
и покани го вкъщи си на пир!
Щом дойде тук, ще ти докарам царя,
царицата със двамата ѝ сина
и всички твои кръвни врагове
в нозете ти да хленчат за пощада

и ти над тях гнева си ще излееш.
Харесва ли ти планът ми, Андроник?

ТИТ

Марк, идвай! Тит, нещастникът, те вика!

Влиза Марк.

Към Луций, своя племенник лети,
добри ми Марк. При готите е той.
Кажи му, че го викам. Нека дойде
с най-първите им вождове, оставил
войските си на лагер, дето са.
Кажи му, че в семейния ни дом
ще бъде императорската двойка
и той е канен да пирува с тях.
Стори го ти за брат си, а пък той
от обич към баща си да го стори!

МАРК

Отивам и веднага ще се върна!

Излиза.

ТАМОРА

Аз трябва да вървя по твойто дело.
Убийство и Насилие, след мен!

ТИТ

Не, искам ги при мен! Ако си тръгнат,
ще върна брат си Марк и ще разчитам
за мъст единствено на своя син!

ТАМОРА (*тихо към синовете си*)

Какво ще кажете за туй, момчета?
Ще ме почакате ли да отида

при императора и да му кажа
как хубаво играта ни сполучи?
Ласкайте го, угаждайте му хитро
и стойте тук, додето се завърна!

ТИТ (*настрани*)

Те мислят ме за луд, но аз познах ги.
Ще хлътнат в собствената си измама
таз адска кучка с адските ѝ псета!

ДЕМЕТРИЙ

Отивай, майко! Ще останем тук.

ТАМОРА

Прощавай, Тит! Мъстта немилостива
да мами враговете ти отива!

ТИТ

На теб разчитам. Сбогом, сладка Мъст!

Тамора излиза.

ХИРОН

Е, казвай, старче, как ще ни използваш?

ТИТ

Търпение! Ще видите след малко...
Кай! Публий! Валентин! Елате тук!

Влизат Публий и други.

ПУБЛИЙ

Кажи, о, господарю!

ТИТ

Познаваш ли тези гости?

ПУБЛИЙ

Приличат на Деметрий и Хирон,
момчетата на нашата царица.

ТИТ

Пфу, Публий, пфу! Така да се излъжеш!
Убийство и Насилие са туй
и ти затуй вържи ги бързо, Публий!...
Хвани го, Кай!... Не пускай, Валентине!...
Вий знаете как чаках този час
и ето го! Добре ги затегнете
и запушете им устата здраво!

Излиза.

ХИРОН

Не ни докосвайте, простаци! Ний сме
децата на царицата! Не пипай!

ПУБЛИЙ

А ние изпълняваме повеля!
Вържете им устата, да не крискат!
Добре ли са? Така! Стегни по-здраво!

Влиза отново Тит, с нож в ръка, следван от Лавиния, носеща тас.

ТИТ

Ела, ела, Лавиния, не бой се!
Виж, вързани са твоите врагове...
Устата им по-плътно затъкнете,
за да мълчат и чуят по-добре
това, което имам да им кажа:
Деметрий и Хирон, убийци мерзки,
тоз извор чист замътихте вий с тиня,
таз пролет вий смразихте с леден дъх,

убихте ѝ мъжа (и край това
загинаха двамина нейни братя,
а аз загубих своята ръка),
а на самата нея вий злодейски
освен ръцете и езика сладък
отнехте нещо, сто пъти по-ценно —
неопетнената ѝ чистота!
Какво ми бихте казали, да бях ви
оставил да говорите? Срамът
не би ви дал да просите за милост!
Треперещи мизерници, узнайте
каква ужасна смърт съм ви измислил:
със таз ръка, която ми остана,
главите ви ще срежа, а пък таса
за кучата ви кръв с ръце сакати
Лавиния ще подържи под вас!
Вий чухте тук, че майка ви ще дойде
на пир в тоз дом (тя смята ме за луд
и ме залъгва, че била Мъстта);
за този пир, негодници, узнайте,
аз костите ви на брашно ще смеля
и на тесто омесил ги с кръвта ви,
главите ви ще опека във него
и тази двойна баница с месо
ще поднеса на мръсната ви майка
и ще я гледам как — като земята —
поглъща туй, което е родила.
На пир такъв поканена е тя!
С храна такава ще я нагостя!
Измъчихте по-зле от Филомела
детето ми — по-тъпкано от Прокна
ще ви го върна! Давайте гърлата!
Лавиния, кръвта им приеми,
та после да я сипеш във брашното
от костите им и да опечем
главите им във тяхното тесто!
Помагай, хайде! Да се готвим всички

за пиршество тъй кърваво и грозно,
че и кентаврите да ни завидят!^[56]

Заколва двамата.

Така! Ще готвя сам. Тела и съд
веднага във дома да се внесат!

Излизат.

---

[54] „... Хиперионов лъч...“ (мит.) — „Хиперион“ е едно от названията на Слънцето у древните гърци. ↑

[55] Фурия (мит.) — фуриите били римски божества на отмъщението. ↑

[56] „... че и кентаврите да ни завидят...“ (мит.) — Кентаврите били легендарни същества, полухора-полуконе, които обитавали Тесалия. На сватбения пир на царя на лапитите Пирифой поканените кентаври се напили и опитали да отвлекат невестата, но били избити. ↑

ТРЕТА СЦЕНА

Рим. В дома на Тит. Наредена трапеза.

Влизат Луций, Марк и готи, които водят Арон.

ЛУЦИЙ

Баща ми пожела да дойда в Рим
и ето ни във къщи, чичо Марк.

ПЪРВИ ГОТ

И ние сме с теб, каквото ще да става.

ЛУЦИЙ

Пази, ти, чичо, този чер арапин,
тоз дявол прокълнат, тоз хищен тигър;
недей му дава никаква храна,
дорде като свидетел не застави
царицата да си признае всичко.
И виж засадата да е нащрек,
че може Сатурнин да готви нещо.

АРОН

Бяс шепне ми в ушите скверни хули,
за да избълвам с тях ненавистта,
препълнила до пръсване сърцето!

ЛУЦИЙ

Вън, куче безчовечно, пес некръстен!
О, готски пълководци, помогнете
на моя чичо да го изведе!

Готите излизат, извеждайки Арон. Тръбен звук.

Това е императорският знак.

Нов тръбен звук. Влизат Сатурнин, Тамора, Емилий, сенатори, трибуни и други.

САТУРНИН

Нима небето има две слънца?

ЛУЦИЙ

Голяма полза — да си викаш „слънце“!

МАРК

Царю на Рим, мой племеннико, спрете
и отложете спора за нататък
в по-мирен дух! Готова е пред вас
гощавката, която Тит приготви,
загрижен за спокойния живот,
единството и благото на Рим.
Приканвам гостите да заповядат.

САТУРНИН

Със радост, Марк!

Тръбен звук. Влизат Тит, облечен като готвач; Лавиния, забулена; Малкият Луций и други.

ТИТ

Добре дошъл, царю! И ти, царице!
Добре дошли вий, готи! И ти, Луций!
Добре дошли, останалите всички!
Гостоприемството ми е оскъдно,
но все ще ви насити. Яжте, моля!

САТУРНИН

Защо си в тези дрехи, Тит Андроник?

ТИТ

За да съм сигурен, че ще е всичко
във ред за височайшите ми гости.

САТУРНИН

Признателни сме ти сърдечно, Тит.

ТИТ

Да знаехте сърцето ми, царю!...
Но искам да попитам, господарю,
дали Виргиний^[57] е добре постъпил,
когато сам, без бавене, убил е
озлостената си дъщеря?

САТУРНИН

Добре постъпил е.

ТИТ

Защо, царю?

САТУРНИН

Защото тя живяла би в позор
и жива, би раздухвала скръбта му.

ТИТ

Разумен, верен и безспорен повод,
отличен пример и прекрасен подтик
за мен, злочестия, да го последвам!
Умри, Лавиния, и с теб — срамът ти!
А със срама — и ти, о, моя скръб!

Убива Лавиния.

САТУРНИН

Какво направи, изверг безчовечен?

ТИТ

Убих най-скъпото си, за което
очите си изплаках. О, скръбта ми
е страшна като тази на Виргиний,

а пък причината да го извърша
бе сто пъти по-страшна. И сега
извърших го!

САТУРНИН

Но кой я поруга?

ТИТ

Хапни, царице! Нека ти е вкусно!

ТАМОРА

Защо уби я? По какъв закон?

ТИТ

Убиха я Деетрий и Хирон!
Ръце, език и чест й взеха те!
Заради тях останах без дете!

САТУРНИН

Извикайте и двамата пред нас!

ТИТ

Те тука са — поднесох ви ги аз
в туй блюдо, от което вкусно яде
хиената, която плът им даде!
А ето и на теб за твоя дял!

Убива Тамора.

САТУРНИН

Умри и ти, старико полудял!

Убива Тит.

ЛУЦИЙ

Око на син таз гледка да изтрай?

За мяра — мяра! Хъркай, негодяй!

Убива Сатурнин. Общ смут. Луций и Марк се изкачват на горната площадка.

МАРК

О, скръбнолики синове на Рим,
разкъсани от смута като ято,
което вихърът е разпилял,
съвет от мене чуйте как да свържем
във сноп разпръснатите класове
в единно тяло късчетата плът!
Да свърши Рим в саморазруха срамна,
на себе си позорно да посегне
като бедняк, изгнан от обществото,
градът, пред който толкоз много царства
трепереха, ако не ви склонят
тез власи в скреж и туй чело в бразди —
свидетели за възраст и за опит —
да чуете, което ще ви кажа...
Но не, не мога! Луций, разкажи им
за всичко, както праотецът наш^[58]
на слушащата го с любов Дидона
разказа за онази грозна нощ,
в която хитроумните ахейци
запалиха Приамовия град;
разкрий им кой Синон^[59] слуха ни грабна,
кой внесе коня в римската ни Троя,
за да ни хвърли в гражданска война?...
Не е от кремък туй сърце: река ли
да ви опиша всичките ни мъки,
поток сълзи речта ми ще залее
и ще ме спре там, дето бих желал
да бъда най-внимателно изслушан,
за да разчувствам вашите сърца.
Пред вас е този млад войник на Рим.
Слух дайте му, докато аз остана

да лея сълзи, слушайки речта му!

ЛУЦИЙ

Добре тогаз, слушатели, узнайте,
че умъртвиха Басиан не други,
а гнусните Деметрий и Хирон!
Сестра ми изнасилиха пак те
и зарад тях умряха на дръвника
двамината ми братя, а баща ни,
осмян в скръбта си и измамен подло,
лиши се от ръката си, която
ковала бе победите на Рим
и пращала вразите му във гроба!
Най-сетне аз самият зарад тях,
прокуден, трябваше да прося помощ
от наште неприятели, които
удавиха враждата си в плача ми
и ме прегърнаха като приятел.
А аз, от Рим изританият, знайте,
съм защитавал този Рим с кръвта си,
посрещал съм с неустрашима гръд
насоченото в него острие!
И не мислете, че се перча само —
тез белези, макар да нямат глас,
ви казват, че езикът ми не лъже...
Но стига! Твърде много се увлякох
в себеизтъкване. Но ще простите —
щом няма друг, човек се хвали сам.

МАРК

Сега мой ред е. Вижте туй дете!
Тамора му е майка, а баща —
безбожният арапин — първомайстор
на всички ужаси, които чухте.
Злодеят се намира в този дом
и ще свидетелства, че туй е вярно.
Сега съдете, можеше ли Тит

да не мъсти за всичкото туй зло
неописуемо, неизразимо,
непоносимо за кого да е?
Вий чухте, римляни. Отговорете!
Ако сме сбъркали, кажете где,
и сетните Андрониковци в миг
оттук, където са, ще полетят
пред вас, ръка в ръка, с глава надолу
и черепи о плочите разбили,
ще сложат край на своя род. Кажете,
че правилно е да платят така,
и те ще полетят ръка в ръка!

ЕМИЛИЙ

Достойни римлянино, слез към нас
ръка в ръка със тоз, когото — зная —
за цар с единен глас ще одобрим.
Привет на тебе, Луций, цар на Рим!

МАРК

Привет на тебе, Луций, цар на Рим!...

Към слугите.

А вие влезте в тоз почернен дом
и домъкнете мавъра безверник,
да му присъдим злобна смърт, каквато
заслужил е със злия си живот!

Слугите излизат. Луций и Марк слизат от горната площадка.

Привет на тебе, император Луций!

Викове на одобрение.

ЛУЦИЙ

Благодаря ви, римляни. Дано
царувам тъй, че да сплотя в едно
и изцерея града ни от враждите.

Но помогнете ми преди това
да издължа най-тежкия от всички
синовни дългове. Любезни мои,
сторете място! Чичо, пристъпи,
покойника във сълзи да изкъпеш!...
За вас е, устни хладни, таз целувка;
за теб са, лик във кърви, тези сълзи —
последни дарове от верен син!

МАРК

На мен ти даде сълзи и целувки,
целувки и сълзи ти връщам аз.
Да беше броят им неизброим,
пак бих ти ги възвърнал без остатък.

ЛУЦИЙ

Ела, от нас учи се, синко мой,
сълзи да лееш! Дядо ти тъй много
обичаше те. Помниш колко често
те друсаше на своето коляно,
люлееше те със приспивна песен
върху възглавницата на гърдта си
и приказки разправяше ти, помниш,
и казваше ти да не ги забравяш,
когато него няма да го има!

МАРК

О, колко пъти тези бледни устни
съгрываха се приживе от твоите!
Сега, дете, целувка сетна дай му,
кажи му „сбогом“ за последен път!

МАЛКИЯТ ЛУЦИЙ

О, дядо, дядо! Само ако можех
аз да умра, за да живееш ти!...
Плачът ми пречи да говоря, татко,
сълзите ми се стичат във устата!

Влиза Арон, воден от слуги.

РИМЛЯНИН

Андрониковци, своя дълг жалеен
изпълнихте. Сега произнесете
заслужена присъда над злодея,
извършил толкоз пагубни злини!

ЛУЦИЙ

В земята до гърди да се зарови
и да крещи за хляб и за вода,
дорде издъхне! Който съжали го
и помощ му окаже, да умре!
Такава е присъдата над него...
Вий гледайте добре да го затъпчат!

АРОН

Защо сте глухонеми, бяс и ярост?
Не съм дете, та с хленч да се разкайвам
за злите си дела! Хиляда пъти
по-зли от тях извършил бих, да можех!
Но виж, едно добро ако съм сторил,
от дън душа разкайвам се за него!

ЛУЦИЙ

Приятели на бившия ни цар,
да го положат с обич при баща му!
Баща ми и Лавиния да бъдат
положени в семейния ни склеп!
А колкото до бясната тигрица,
наречена Тамора, тя да няма
ни обред, ни оплакване, ни траур,
ни скръбен звън! Трупа ѝ захвърлете
на лешоядите и зверовете —
сама бе тя за десет лешояда
и те да я погребват, ѝ се пада!

[57] *Виргиний* — плебеят Луций Виргиний всъщност убил дъщеря си *Виргиния* не след обезчестяването ѝ, а за да я спаси от него. Шекспир в случая е допуснал неточност. ↑

[58] „... *праотецът наш...*“ — отново става дума за *Еней*. ↑

[59] *Синон* — син на коринтския цар *Сизиф*, уговорил троянците да вкарат дървения кон зад стените си и с това станал причина за гибелта на Троя. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.